

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Veronika Suchnová

PSYCHOLOGICKÉ PROFILOVÁNÍ PACHATELE

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce:

doc. PhDr. Ludmila Čírtková, CSc.

Katedra:

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu):

10. března 2016

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 10. března 2016

Veronika Suchnová

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala doc. PhDr. Ludmile Čírtkové, CSc. za cenné rady a připomínky, ochotu a celkově velmi vstřícný přístup při vedení této diplomové práce. Zároveň děkuji svým rodičům za jejich nekonečnou trpělivost a podporu v průběhu mého studia.

Obsah

Úvod.....	1
1. Psychologické profilování neznámého pachatele	2
1.1 Terminologické vymezení	3
1.2 Historický vývoj psychologického profilování.....	5
1.2.1 Vývoj v zahraničí.....	5
1.2.2 Vývoj v České republice.....	12
1.3 Trestné činy vhodné pro psychologické profilování.....	15
1.4 Předpoklady profilujícího odborníka	17
2. Postup při tvorbě psychologického profilu	21
2.1 Zdroje informací pro psychologické profilování	22
2.2 Analýza místa činu a modus operandi – odpověď na otázku „CO/JAK?“	24
2.3 Odhad motivace pachatelovo chování – odpověď na otázku „PROČ?“	30
2.4 Samotné sestavení profilu – odpověď na otázku „KDO?“	31
2.4.1 Spolehlivost psychologického profilu	35
2.5 Databáze využívané pro profilování	37
2.6 Proaktivní využití psychologického profilu.....	38
3. Možnosti využití psychologického profilování u trestného činu znásilnění.....	41
3.1 Právní úprava trestného činu znásilnění	43
3.2 Postup při psychologickém profilování znásilnění.....	44
3.2.1 Charakteristika pachatele	45
3.2.2 Charakteristika oběti	47
3.2.3 Modus operandi	50
Závěr	54
Seznam zkratk	56
Seznam použité literatury	57
Seznam příloh	62
Abstrakt.....	64
Cizojazyčné resumé	65
NÁZEV DIPLOMOVÉ PRÁCE V ANGLICKÉM JAZYCE.....	66
KLÍČOVÁ SLOVA	66
KEY WORDS.....	66

Úvod

Dnešní svět je ovládán neustálým společenským a technologickým vývojem. Tento vývoj s sebou ovšem nepřináší jen pozitiva, ale také i mnohé nežádoucí jevy. Jedním z takových jevů je i vzestup kriminality. Nové technické vymoženosti a zjednodušení pohybu mezi jednotlivými státy zpřístupnily zločincům nové způsoby v páchání trestné činnosti. V souladu s tím je nezbytné zdokonalovat i kriminalistické strategie. Jednou z odpovědí na přibývajícím počet trestných činů, a to především násilných, se stalo psychologické profilování.

Metodě psychologického profilování pachatele se odborníci ve větším měřítku počali věnovat až v posledních desetiletích, ve vyšetřovací praxi se tak jedná o jeden z mladších příspěvků psychologie. Psychologické profilování našlo své uplatnění v situacích, když běžné kriminalistické postupy nevedly k objasnění případu a dopadení pachatele. Odborníci na profilování jsou schopni na základě podrobné analýzy případové materie vytvořit souhrn pravděpodobných charakteristik neznámého pachatele, a tím zúžit okruh podezřelých osob.

Toto téma jsem si vybrala za první z toho důvodu, že mě zajímá forenzní psychologie, a za druhé, protože se jedná o velmi mladou metodu a je fascinující pozorovat její rozvoj.

Práci lze teoreticky rozdělit na obecnou a speciální část. Obecná část se rozkládá v počátečních dvou hlavních kapitolách. První kapitola vymezuje pojem psychologické profilování, dále pojednává o postupném vývinu psychologického profilování a jeho oficiálním začlenění do procesu vyšetřování, vyjmenovává trestné činy, u nichž je vhodné profilování užít a stanovuje požadavky na profilující odborníky. Druhá kapitola popisuje samotný postup tvorby psychologického profilu a jeho využití. Speciální část je poté obsažena v kapitole třetí, která je věnována konkrétnímu využití této metody, a to v souvislosti s trestným činem znásilnění.

Cílem práce je poskytnout co nejkomplexnější vhled do oblasti psychologického profilování pachatele a seznámit s psychologickými aspekty trestného činu znásilnění ve světle procesu profilování. Pro splnění svého cíle jsem zvolila deskriptivní a komparativní přístup. V prezentovaném textu se lze setkat jak s názory zahraničních expertů, tak i tuzemských.

1. Psychologické profilování neznámého pachatele

Psychologické profilování pachatele je jednou ze speciálních metod forenzní psychologie¹. Konkrétně bychom jej zařadili do oblasti kriminalistické psychologie, která se uplatňuje ve fázi vyšetřování jako pomocný nástroj při objasňování trestných činů.

Forenzní psycholog se v právním prostředí uplatní mnoha způsoby. Jde převážně o situace, kdy kriminalisté či jiné osoby činné v trestním řízení čelí zvláště složitému případu a běžné kriminalistické metody selhávají či je nelze plně použít. Ve vyšetřovací praxi forenzní psycholog poskytuje zejména následující odborné služby: soudně znalecká činnost, konzultační činnost a speciální postupy, mezi něž patří kupříkladu polygraf (neboli fyziodetekce či laicky detektor lži), psychologický rozbor ručního psaní (neboli grafologie), forenzní analýza obsahu textu (neboli forenzní psycholinguistika), vyšetřovací hypnóza (a jiné postupy sloužící oživení paměti) nebo předmětné psychologické profilování pachatele^{2,3}.

Psychologie vychází ze skutečnosti, že člověk za sebou při své činnosti zanechává různé „produkty“ (výtvořiny). Vedle rozmanitých způsobů chování jde o další formu projevu člověka. Psychologie se poté zabývá zkoumáním těchto produktů a na základě toho se pokouší vytvořit osobnostní schéma autora daného „produktu“. Odborně se tento postup nazývá *psychologická analýza produktů činnosti*. Je jednou z empirických výzkumných metod forenzní psychologie. Zařadili bychom pod ni např. obsahovou analýzu textu, grafologii⁴ či pro tento text významnou psychologickou analýzu průběhu činnosti. Analýza průběhu činnosti je úzce spjata právě s psychologickým profilováním pachatele. Tato výzkumná metoda se totiž využívá „*při modelování pravděpodobného průběhu trestného činu pro explikaci hypotetických*

¹ „Forenzní psychologie je aplikovaná psychologická disciplína, která se zabývá chováním a prožíváním lidí v situacích regulovaných právem, a to především právem trestním.“ (ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 10) Je pevně spjata s dalšími právními vědami, jimiž jsou hlavně právo trestní, kriminologie a kriminalistika či penologie.

² Ale například soudní znalkyně Záhorská řadí psychologické profilování mezi konzultační činnosti. (ZÁHORSKÁ, Jindřiška. *Psychologická intervence při vyšetřování trestných činů*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 102)

³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2013, s. 295 a 304.

⁴ S grafologií souvisí tzv. doodling (v překladu „čmáranice“). Jde o náčrtky různého typu bezděčně tvořené především při delších telefonních hovorech, jednáních atd. Někteří psychologové tyto produkty zkoumají ve snaze určit osobnostní rysy jejich autora.

psychologických charakteristik neznámého pachatele, tzn. při psychologickém profilování⁵.

1.1 Terminologické vymezení

Pro pojem psychologického profilování pachatele neexistuje jedna univerzální definice. Mnozí odborníci však podstatu této metody přibližují pomocí vlastních vymezení, která se od sebe svým obsahem příliš neliší. Pro srovnání uvádím i definice zahraničních expertů.

Policejní psycholožka Čírtková metodu psychologického profilování chápe jako: „...systematické vyhodnocení všech dostupných informací o případu, které jsou použity k podrobné psychologické rekonstrukci chování pachatele (jak se přiblížil k oběti, co dělal v průběhu a těsně po činu). Z rozboru chování se pak podle určitých interpretačních pravidel a s využitím určitých teorií a modelů vysuzuje pravděpodobný portrét (profil) pachatele.“⁶

Slovenský forenzní psycholog Heretik pro tuto metodu užívá též termín „psychologický portrét neznámeho páchatel'a“ a postup jeho tvoření vymezuje tak, že „pri ňom ide o využitie znalostí o správaní a prežívaní človeka na vytvorenie pravdepodobného psychologického portrétu páchatel'a na základe zaistených kriminalistických stôp (obhliadka miesta činu, poškodenie obete).“⁷

Kocsis, australský forenzní psycholog, uvádí, že: „Criminal profiling refers to the process of identifying personality traits, behavioral tendencies, geographic locations and demographic or biological descriptors of an offender based on characteristics of the crime.“⁸

Co tedy tato metoda obnáší? Předkládané definice se dají shrnout do úvahy, že v rámci této techniky se vychází z předpokladu, že chování pachatele a též i stopy, jež

⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2013, s. 17.

⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2013, s. 391.

⁷ HERETIK, Anton. *Forenzná psychológia: pre psychologov, právnikov, lekárov a iné pomáhajúce profese*. 1. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2004, s. 87.

⁸ Příklad: „Kriminální profilování se vztahuje na proces identifikace rysů osobnosti, tendencí v chování, geografického umístění a demografických nebo biologických atributů pachatele založených na charakteristice trestného činu.“ (KOCISIS, Richard N. *Criminal profiling: principles and practice*. 1st ed. Totowa (New Jersey): Humana Press, 2006, s. 2)

pachatel zanechá jak na místě činu, tak i na oběti, souvisí s charakteristickými rysy osobnosti pachatele a mají tedy určitou vnitřní soudružnost. Potvrzují to ve svém článku i odborníci z oboru, Čírtková a Červinka, kteří ve vší jednoduchosti uvádějí, že profilování stojí na prosté myšlence, že „*chování člověka souvisí s jeho duševním založením, s jeho osobností*“⁹. Psycholog uplatňuje své odborné znalosti ohledně chování a prožívání člověka za účelem vytvoření hypotetického obrazu neznámého pachatele. Jak praví Winzenried, psychologické profilování je „*účinnou kriminalistickou vyšetřovací metod[o]u*“¹⁰.

Ovšem ani názvosloví, co se této techniky týče, netvoří jednotu. Jak uvádí Hofmanová, bývalá vyšetřovatelka zabývající se behaviorální analýzou¹¹, metodu vytváření kriminálního profilu pachatele zahraniční odborníci popisují mnohými termíny. Můžeme se setkat především s pojmy jako „*profilování pachatele (offender profiling), kriminální profilování (criminal profiling), profilování kriminální osobnosti (criminal personality profiling), behaviorální profilování (behavioral profiling)*“¹² atd. Tato rozmanitost dle Turveyho¹³ vyplývá z nejednotného historického vývoje, kdy se metodě věnovali odborníci napříč různými obory. Názvy se v praxi různě zaměňují, což terminologickou roztříštěnost dále podporuje.

V českých odborných kruzích se nejvíce vžil pojem *psychologické profilování*, případně *psychologický portrét pachatele*. Ty však nebyly přijaty bez jediné námítky. Vyhlídalová¹⁴, praktikující psychoterapeutka, vžitou terminologii hodnotila kriticky s vysvětlením, že profil se sice vytváří za přispění psychologie, ale v samotném výstupu jsou psychické vlastnosti delikventa obsaženy jen zprostředkovaně. Odborníci v oboru

⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila; ČERVINKA, František. Psychologické profilování: mýtus a skutečnost. *Kriminalistika*. 1995, roč. 28, č. 1, s. 21.

¹⁰ WINZENRIED, Urs. Criminal Profiling. *Kriminalistik*. 1990, č. 1 – 2, s. 68. *Cit. podle VALENTA, Zbyněk*. Psychologické profilování u nás – ano či ne?. *Československá kriminalistika*. 1992, roč. 25, č. 3, s. 262.

¹¹ Metoda behaviorální analýzy se u nás příliš nevyskytuje, uplatnění nalezla převážně v USA. Je využívána jako pomocník při sestavování kriminálního profilu pachatele. V České republice se dává přednost přístupu, jež zohledňuje veškeré osobnostní složky jednání pachatele, nejen chování, a též i poznatky týkající se místa činu. (CHMELÍK, Jan. *Zločin bez hranic: vyšetřování terorismu a organizovaného zločinu: učebnice pro vysoké školy bezpečnostně právního a kriminalistického zaměření*. 1. vyd. Praha: Linde, 2004, s. 151)

¹² HOFMANOVÁ, Jiřina. *Behaviorální analýza: metoda sestavování kriminálního profilu pachatele*. 1. vyd. Praha: Jaroslav Hofman, 2010, s. 12.

¹³ TURVEY, Brent E. *Criminal Profiling: An Introduction to Behavioral Evidence Analysis*. 4th ed. Burlington (Massachusetts): Academic Press, 2012, s. 5.

¹⁴ VYHLÍDALOVÁ, Pavla. K otázce psychologického profilování. *Československá kriminalistika*. 1990, roč. 23, č. 1-2, s. 72.

kriminalistiky, Musil, Konrád a Suchánek¹⁵, se ke kritice připojují s upřesněním, že psychologické profilování je metodou multidisciplinární. Na tvorbě profilu se podílí nejen psycholog, ale též experti z jiných vědních oborů podle povahy konkrétního případu. Příkladem bych zmínila soudního lékaře, psychiatra, sexuologa nebo sociologa. Uvedenému lehce oponuje Valenta, když vypočítává, že proces profilování v sobě zahrnuje „nejméně 80 % psychologie, psychiatrie a sexuologie, 15 % kriminalistiky a zbytek ostatní nauky“¹⁶. A Kocsis¹⁷ výslovně praví, že hlavním přínosem vytvořeného profilu nejsou data týkající se fyzických vlastností hypotetického pachatele, ale spíše informace ohledně psychologických faktorů obklopujících spáchaný zločin a jeho pachatele.

Já se přikláním ke zdomácnělé terminologii, tudíž na metodu psychologického profilování neznámého pachatele budu v této práci odkazovat pomocí u nás zaběhnutého výrazu *psychologické profilování* (případně též jen *profilování*).

1.2 Historický vývoj psychologického profilování

1.2.1 Vývoj v zahraničí

Metoda psychologického profilování se do podvědomí veřejnosti dostala především díky detektivně laděné populární literatuře (Sherlock Holmes od A. C. Doylea či Mlčení Jehňátek od T. Harrise, které doznalo velké obliby zvláště po jeho zfilmování), filmům a televizním kriminálním seriálům. Kořeny myšlenky využít psychologii / psychiatrii jako prostředek přinášející policejním vyšetřovatelům nové poznatky pro identifikaci neznámého násilníka sahají opravdu hluboko. Kocsis¹⁸ dokonce uvádí, že prvním „profilovačem“ byl Homér. Ve svém proslulém díle Ílias popsal jednu z postav (Thersites) jako špatného člověka, jehož osobnost pravděpodobně

¹⁵ MUSIL, Jan; KONRÁD, Zdeněk a Jaroslav SUCHÁNEK. *Kriminalistika*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2001, s. 59.

¹⁶ VALENTA, Zbyněk. *Psychologické profilování u nás – ano či ne?. Československá kriminalistika*. 1992, s. 264.

¹⁷ KOCSIS, Richard N. *Criminal profiling: principles and practice*. 2006, s. 63.

¹⁸ KOCSIS, Richard N. *Criminal profiling: principles and practice*. 2006, s. 3.

svědčí o sklonech ke kriminálnímu jednání. Tento příklad však musíme brát s nadsázkou, přirozeně se nejednalo o psychologické profilování, jak je chápáno dnes. Turvey, odborník na psychologické profilování, ve své knize předkládá několik historických příkladů¹⁹, které demonstrují uplatnění konceptu, že chování a „produkty“ člověka jsou odrazem jeho osobnosti, a tedy se dají považovat za předchůdce moderního profilování.²⁰

Za „otce kriminalistiky“ (dle Turveyho²¹ dokonce za „otce moderního psychologického profilování“) je pokládán rakouský trestní soudce Hans Gross, jenž v roce 1893 vydal pro psychologické profilování stěžejní dílo *Handbuch für Untersuchungsrichter als System der Kriminalistik* (v anglickém jazyce: *Handbook for Examining Magistrates as a System of Criminology*). Byla to první všeobecná příručka, která zahrnovala zásady vyšetřování trestné činnosti, forenzní analýzy, rekonstrukce trestného činu a psychologického profilování. Gross vyzdvihoval potřebu celostního přístupu při vyšetřování kriminality. Spjoval pachatelovo chování s typickými znaky pro různé trestné činy a předkládal návrhy profilových analýz vrahů, zlodějů, žhářů, padělatelů i sexuálních násilníků. Neochvějně zastával názor, že zločinci mohou být nejlépe pochopeni skrze jejich činy a především skrze způsob spáchání deliktu, tedy modu operandi. Zajímavostí je, že Gross svého času vyučoval kriminologii i na Karlově univerzitě v Praze.²²

Jeden z prvních známých příkladů využití metody profilování způsobem, jak jej známe dnes, se datuje až do roku 1888. Tehdy bylo v londýnské oblasti zvané East End s krátkými časovými rozestupy zavražděno celkem pět prostitutek (tento případ se později stal slavný a jeho pachatel byl otitulován přezdívkou „Jack Rozparovač“). Na pomoc s vyšetřováním byl přivolán i chirurg Thomas Bond, jenž se osobně zúčastnil pitvy jedné z obětí. Na základě analýzy těla oběti a místa, kde byl čin spáchán, byl Bond schopen vyšetřovatelům poskytnout mnohem širší informace než jen popis zranění a

¹⁹ TURVEY, Brent E. *Criminal Profiling: An Introduction to Behavioral Evidence Analysis*. 2012, s. 3 – 39.

²⁰ Slušelo by se též zmínit, že počátky profilování byly postaveny na úvaze, že se kriminální predispozice dají vyčíst z anatomie. Zastáncem byl například známý italský právník Lombroso. Od tohoto konceptu se postupně upouštělo, idea o souvislosti způsobu projevu chování a osobnosti člověka ale zůstala a stala se základním kamenem psychologie. (KOCISIS, Richard N. *Criminal profiling: principles and practice*. 2006, s. 3)

²¹ TURVEY, Brent E. *Criminal Profiling: An Introduction to Behavioral Evidence Analysis*. 2012, s. 27.

²² TURVEY, Brent E. *Criminal Profiling: An Introduction to Behavioral Evidence Analysis*. 2012, s. 26 – 28.

určení toho, jak byla způsobena. Bond nadto konstatoval, že všech pět vražd bylo spácháno rukou téže osoby. Podle způsobu usmrcení obětí (v prvních čtyřech případech bylo patrné přeříznutí krční tepny, v pátém případě se z důvodu rozsáhlého znetvoření těla oběti nedala vyčíst hlavní příčina smrti) zjistil, že domnělý pachatel nemá žádné hlubší znalosti anatomie, ba ani technické dovednosti řezníka či jiné osoby zvyklé pracovat s řeznými nástroji²³, ovšem tato osoba měla být fyzicky zdatná a bezcitná. Pachatelem měl být slušně se oblékající (nejspíš nosící dlouhý plášť, aby zakryl krvavé skvrny) muž středního věku, který navenek působí klidně a neškodně. Dle Bonda byl tento muž velmi pravděpodobně bez stálého zaměstnání, avšak s malým příjmem, např. důchodem, a raději vyhledával samotu a soukromí. Případ Jacka Rozparovače bohužel zůstává do dnešního dne neobjasněn, což brání zhodnocení Bondova vypracovaného pravděpodobného „profilu“.²⁴ Záhada identity pachatele dokonce dala vzniknout novému pojmu „ripperology“, který byl vytvořen za účelem shrnutí veškerých studií a analýz tohoto případu.²⁵ V současnosti převládá teorie, že Jackem Rozparovačem byl polský imigrant Aaron Kosminski, jehož krev se našla na dochovaném šálu. Někteří odborníci však toto tvrzení rozporují.²⁶ Co ale shledávám jako nejvíce zarážející, je, že navzdory tomu, že portrét byl vytvořen před více než sto dvaceti lety, informace v něm obsažené nalezneme i v současných profilových analýzách.

V průběhu let se i další odborníci počali zaměřovat na studium pachatelů trestných činů, z počátku především vrahů. Spíše ze zajímavosti bych zmínila pokus sestavení profilu Adolfa Hitlera. Ačkoli tento profil nebyl tvořen v rámci vyšetřování trestného činu, předmět posouzení se nicméně shodoval s cíli tradičního psychologického profilování. Zazněla i poměrně specifická otázka, a to jaká by nejspíš byla Hitlerova reakce na válečnou porážku. Doktor Walter Langer, jenž byl pověřen Hitlerovou psychologickou analýzou, tehdy prohlásil, že nejpravděpodobnější reakcí by

²³ Matoušková ovšem uvádí, že autoři knihy *Into the Minds of Madmen*, DeNevi a Campbell, tento názor rozporují. Zmínění totiž tvrdí, že vrah měl jak vědomosti z oboru anatomie, tak i chirurgické zkušenosti. (MATOUŠKOVÁ, Ingrid. *Aplikovaná forenzní psychologie*. 2013, s. 183)

²⁴ KOCSIS, Richard N. *Criminal profiling: principles and practice*. 2006, s. 4 – 5; MATOUŠKOVÁ, Ingrid. *Aplikovaná forenzní psychologie*. 2013, s. 183.

²⁵ MARLOWE, John. *Nejkrutější psychopati v dějinách*. Vyd. 1. Frýdek-Místek: Alpress, 2009, s. 61.

²⁶ Jack the Ripper was Polish immigrant Aaron Kosminski, book claims. In: *The Guardian* [online]. 8. 9. 2014. [cit. 2016-03-09]. Dostupný z: <<http://www.theguardian.com/uk-news/2014/sep/08/jack-the-ripper-polish-aaron-kosminski-dna>>

byla sebevražda. Po prostudování jeho osoby se domníval, že by Hitler radši spáchal sebevraždu, nežli by snesl to ponížení z prohry. Jak dnes již víme, Langer se nemýlil.²⁷

Jedním z nejznámějších příkladů je profil George Meteskyho, vytvořený doktorem Jamesem A. Brusselem. Někteří autoři jej považují za vůbec první případ vytvoření moderního profilu na neznámého pachatele.²⁸ Bombový atentátník Metesky terorizoval New York v období 40. a 50. let 20. století. Kriminalistům stále unikal, povolali tedy psychiatra doktora Brussela, aby sestavil kriminální profil pravděpodobného útočníka a policii tak přiblížil k pachateli. Po prostudování fotografií z místa činu a výhrůžných dopisů postupně zasílaných útočníkem dokázal Brussel vytvořit až neuvěřitelně konkrétní portrét. Policii sdělil pohlaví útočníka (že se jedná o muže), jeho přibližný věk, motiv, náboženskou příslušnost, sociální zázemí a dokonce i předpověděl, jak bude oděn, až jej policie dopadne (Brussel pravil, že při jeho dopadení bude mít útočník oblečené dvouřadové sako se všemi jeho knoflíky zapnutými – což mělo svědčit o jeho úzkostlivě pořádkumilovné osobě).²⁹ Když Meteskyho policie konečně dostihla, ukázalo se, že Brusselova predikce z naprosté většiny souhlasila. Jako zajímavost se uvádí, že v okamžiku dopadení měl Metesky na sobě pouze župan. Před jeho odvedením do vazby mu ale bylo povoleno obléct si něco vhodnějšího. Metesky se převlékl do saka s dvěma řadami knoflíků. Všechny knoflíky byly zapnuté – přesně jak Brussel předvídal.³⁰ Takřikajíc opar magična kolem tak výstižné předpovědi rozptylují autoři, jež tvrdí, že se v literatuře často opomíná fakt, že sestavený profil byl otištěn v „The New York Times“, a tedy se o něm atentátník mohl dozvědět a dle toho své ošacení přizpůsobit.³¹

Ve východní Evropě byl vývoj psychologického profilování pomalejší. Prvním zdokumentovaným příkladem, kdy byla tato technika využita, je případ sériového vraha Zdislava Marchwického, známého jako Slezský vampýr. Marchwický od roku 1964 do 1970 zavraždil na území Slezska celkem čtrnáct žen. Na jeho zadržení se podíleli znalci z oborů kriminalistiky a kriminologie. Bylo jim zadáno, aby na základě dostupných

²⁷ KOCSIS, Richard N. *Criminal profiling: principles and practice*. 2006, s. 5.

²⁸ Tamtéž.

²⁹ MATOUŠKOVÁ, Ingrid. *Aplikovaná forenzní psychologie*. 2013, s. 184.

³⁰ KOCSIS, Richard N. *Criminal profiling: principles and practice*. 2006, s. 6.

³¹ SNOOK, Brent; CULLEN, Richard M.; BENNELL, Craig et al. The Criminal Profiling Illusion: What's Behind the Smoke and Mirrors?. *Criminal Justice and Behavior* [online]. October 2008, vol. 35, issue 10 [cit. 2016-01-17], s. 1264. Dostupný z:

<http://www.jirinahofmanova.cz/articles/criminal_justice_and_behavior.pdf>

důkazů, především způsobu spáchání činu (neboli modu operandi), sestavili přibližný profil fyzických, psychických a sociálně-kriminálních znaků za vraždy odpovědné osoby. Při vytváření posudku znalci čerpali z analogických kauz popsanych v zahraniční odborné literatuře. Mnohonásobná recidiva přispěla k poměrně detailnímu popisu pachatelovo modu operandi. Expertíza udávala, že smrt byla u všech obětí způsobena utlučením 40 cm dlouhou kovovou tyčí. Pachatel byl při svém konání velmi diskrétní, vybíral si odlehlé cesty, útočil až po setmění a mrtvoly svých obětí vždy odnesl stranou, z čehož se dala vyvozovat jeho fyzická síla. Profil obsahoval 485 znaků charakterizujících pachatele. Mezi podezřelé bylo zahrnuto 180 mužů, mezi nimiž se objevil i Marchwický.³²

Od 50. let 20. století v USA postupně docházelo ke stále většímu počtu vražd, a tedy i k procentuálnímu zvýšení neobjasněnosti těchto trestných činů. Hlavním důvodem byl nárůst tzv. nevztahových deliktů³³, a to díky zvýšené aktivitě sériových vrahů. Udává se, že oproti první polovině 19. století, kdy bylo zaznamenáno pět sériových vrahů, ve druhé polovině 20. století jejich počet vzrostl přibližně na čtyři sta.³⁴ Tento nežádoucí vývoj dal v roce 1972 vzniknout novému oddělení pod záštitou FBI (Federal Bureau of Investigation), a to tzv. BSU (Behavioral Science Unit). Zatímco detektivové se nadále věnovali zkoumání fyzických stop trestného činu. Nová jednotka na místo činu pohlížela jako na „celkový jedinečný a příznačný projev pachatele“³⁵.

Vedle takzvaného „otce kriminalistiky“ Hanse Grosse jsou za hlavní průkopníky psychologického profilování považováni Howard Teten a Patrick Mullany, oba byli členy BSU.³⁶ Teten, jenž v jednotce vedl kurz aplikované kriminologie, se nechal inspirovat prací výše zmíněného Brüssela a se stále větším zaujetím hloubal nad ideou profilování a jeho zapojením do kriminalistické praxe. Na svých hodinách počal na neformální instruktážní bázi praktikovat vytváření pravděpodobných profilů pachatelů

³² NETÍK, Karel; NEUMANN, Jan. Metoda psychologického profilování pachatele: příspěvek forenzní psychologie kriminalistické praxi. *Československá kriminalistika*. 1990, roč. 23, č. 1-2, s. 74.

³³ Nevztahový delikt je takový, kdy pachatel útočí výlučně na neznámé oběti. Oproti vztahovým deliktům nedochází mezi obětí a jejím pachatelem ke vzniku „skutečných interpersonálních vztahů“, jež by vedly k jejich tzv. „psycho-logickému“ vyvrcholení v podobě trestného činu. (ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2013, s. 90)

³⁴ MATOUŠKOVÁ, Ingrid. *Aplikovaná forenzní psychologie*. 2013, s. 184.

³⁵ Tamtéž.

³⁶ PALERMO, George B.; KOCSIS, Richard N. *Offender profiling: An Introduction to the Sociopsychological Analysis of Violent Crime*. 1st ed. Springfield (Illinois): Charles C. Thomas, 2005, s. 131 – 133.

z případů, které mu přinášeli jeho studenti policisté. Tetenovy praktiky se setkaly s kladným ohlasem a byly stále častěji poptávány za účelem nápomoci při řešení složitějších kriminálních případů, kdy se nedařilo odhalit osobu pachatele. Ve spolupráci s agentem Mullanym vytvořil Teten „metodu analyzování neznámých pachatelů v nevyřešených případech“³⁷. Mullany a Teten jako tým přednášeli o psychologickém profilování na různých školách napříč Amerikou. Mullany hovořil o podstatě neobvyklého chování a Teten vysvětloval, jak může být toto chování určeno ze stop nalezených na místě činu. V návaznosti na BSU se v roce 1985 vytvořilo tzv. NCAVC (National Center for the Analysis of Violent Crime).³⁸ Analytické oddělení sloužící jako podpora FBI se dodnes skládá z několika jednotek: čtyř BAUs (Behavioral Analysis Units), zaměřujících se dle své agendy na terorismus, bombové útoky, kyberkriminalitu, závažné zločiny páchané na dospělých jedincích nebo na dětech, a Behavioral Research and Instruction Unit (původní BSU), která se zabývá tréninkem členů FBI a zdokonalováním behaviorálních taktik. Cílem BAU jednotek je poskytovat funkční podporu vyšetřovacím procedurám skrze služby jako profilová analýza, doporučení pro vedení vyšetřování, strategie výslechu atd. V rámci NCAVC byl spuštěn i počítačový systém ViCAP (Violent Criminal Apprehension Program) zprostředkávající databázi trestných činů.³⁹ (Databázi ViCAP se budu blíže věnovat v kapitole č. 2.5, databáze využívané pro profilování.) Dalším významným přínosem FBI je teoretická koncepce, která rozděluje scénu deliktu (místo činu) a v souvislosti s ní i typy neznámého pachatele na organizované a dezorganizované.⁴⁰ (Ke zmíněné dichotomii se vrátím v kapitole č. 2, postup při tvorbě psychologického profilu.)

Je nutné si uvědomit, že koncept psychologického profilování se nevyvíjel pouze na americkém území. Za protipól se dá považovat vývin profilování ve Velké Británii, který byl částečně založen na kritice přístupu FBI. Prvním britským zástupcem moderního profilování se stal David Canter, environmentální psycholog a profesor aplikované sociální psychologie. Účastnil se vyšetřování případu tzv. Yorkshiského rozparovače Petera Sutcliffeho, jenž v 70. letech 20. století zavraždil třináct žen, a skrze

³⁷ MATOUŠKOVÁ, Ingrid. *Aplikovaná forenzní psychologie*. 2013, s. 185.

³⁸ TURVEY, Brent E. *Criminal Profiling: An Introduction to Behavioral Evidence Analysis*. 2012, s. 35 – 36.

³⁹ Investigations & Operations Support. *The FBI: Federal Bureau of Investigation* [online]. [cit. 2016-02-13]. Dostupný z: <<https://www.fbi.gov/about-us/ciro/investigations-and-operations-support>>

⁴⁰ POLIŠENSKÁ, Veronika A. Profilování pachatelů trestných činů. *Kriminalistika*. 2008, roč. 41, č. 4, s. 287 – 288. Dostupný také z: <<http://www.mvcr.cz/clanek/profilovani-pachatelu-trestnych-cinu.aspx>>

sestavený model osobnosti pachatele dopomohl k jeho dopadení.⁴¹ Stejně tak se zasloužil o objasnění kauzy „Railway Rapists“. Od roku 1982 začalo na londýnských vlakových stanicích docházet k početným útokům na ženy. Během následujících čtyř let neznámý pachatel brutálně znásilnil na devatenáct žen (některé z obětí následně i zardousil). Průběh jeho útoků se vyznačoval shodnými rysy – používal nůž, obětem svazoval ruce provazem a vždy se držel blízko železničních kolejí, aby mohl rychle uniknout z místa činu. Dle způsobu provedení činu se policie postupně dopátrala, že za ataky stojí minimálně dvě osoby. Na pomoc byl opět přivolán Canter, který se domníval, že pachatel(é) je osoba v bezdětném manželském svazku se zkušenostmi s domácím násilím z dětství. Konečný profil obsahoval sedmnáct vodítek pro objasnění případu, osobnostních, behaviorálních a environmentálních, a dopomohl přesně vymezit oblast bydliště jednoho z pachatelů, Johna Duffyho, jenž po svém zatčení policii utvrdil v tom, že na činech se podílel se spolupachatelem Davidem Mulcahym.⁴² Úspěšná spolupráce s vyšetřovateli vzbudila Canterův zájem, co vše je psychologie schopna nabídnout v obdobných situacích. To vedlo ke vzniku nového přístupu k využití psychologie v kriminalistice, který nazval investigativní psychologie.⁴³ Oproti modelu FBI, jenž při tvorbě psychologického portrétu využívá především zkušenosti profilujících odborníků a praxe z předchozích případů, investigativní psychologie se snaží k profilování přistupovat více vědecky. „*Cílem investigativní psychologie je aplikace teorií empirické a vědecké psychologie na policejní vyšetřování. (...) Profilování... je založeno na empirických výsledcích výzkumů obsahujících daný počet pachatelů určitého trestného činu. Na základě těchto výzkumů [se] vytváří inference týkající se chování pachatele určitého trestného činu.*“⁴⁴ Investigativní psychologie se tedy orientuje na tři oblasti – výzkum kriminality (zejména trestných činů vraždy, znásilnění a žhářství), proces rozhodování policie během vyšetřování trestné činnosti a zpracování informací.⁴⁵

⁴¹ HOFMANOVÁ, Jiřina. *Behaviorální analýza: metoda sestavování kriminálního profilu pachatele*. 2010, s. 55.

⁴² BARTOL, Curtis R.; BARTOL, Anne M. *Criminal & Behavioral Profiling*. 1st ed. Thousand Oaks (California): SAGE Publications, 2013, 346 s.

⁴³ CANTER, David V.; YOUNGS, Donna. *Investigative Psychology: Offender Profiling and the Analysis of Criminal Action*. 1st ed. Hoboken (New Jersey): Wiley, 2009, s. 9.

⁴⁴ DRBOHLAV, Andrej. *Psychologie sériových vražd: 200 skutečných případů brutálních činů sériových vražd současnosti*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013, s. 20 – 21.

⁴⁵ POLIŠENSKÁ, Veronika A. Profilování pachatelů trestných činů. *Kriminalistika*. 2008, s. 288.

Dostupný také z: <<http://www.mvcr.cz/clanek/profilovani-pachatelu-trestnych-cinu.aspx>>

Canter se společně se skupinou odborníků zabýval i využitím postupů soustřeďujících se na výzkum teritoriálních charakteristik chování pachatele, tzv. *geografickým profilováním*. Vycházel z předpokladu, že mezi místem spáchání trestného činu a místem bydliště (eventuálně pracovištěm) za čin odpovědné osoby existuje jistá souvislost. Uplatnění geografického profilování sledoval hlavně ve spojení se sérovými zločinci. Podle Cantera se první činy ze série odehrávají v určité vzdálenosti od tzv. základny. Základnou se myslí bydliště nebo pracoviště pachatele. Čírtková uvádí, že hranice teritoria je limitována dvěma hledisky: „*pachatel se musí na místě činu cítit dobře, vyznat se tam a mít šanci se rychle vrátit na základnu a současně však nesmí v lokalitě kolem místa činu potkat známé osoby, nesmí být poznán*“⁴⁶. Postupem času pachatel získává na sebevědomí a okruh rozšiřuje. Geografický profil mapuje jednotlivá místa činu série a dopomáhá k predikci dalšího potenciálního místa útoku.

Moderní pojetí tvorby kriminálního profilu se vyvíjelo až od dob Bonda a jeho pravděpodobného psychologického portrétu vraha prostitutek. Stěžejní roli v rozšíření této techniky mezi širokou odbornou veřejnost a zároveň v jejím následném oficiálním přijetí orgány donucujícími právo však bezpochyby sehrála FBI.⁴⁷

1.2.2 Vývoj v České republice

Počátky výskytu psychologického profilování na našem území lze sledovat přibližně do 30. let 20. století. V roce 1930 vyšla kniha Josefa Šejnohy *Kriminální psychologie*, která se mimo jiné zabírala předpoklady pro správné vytvoření profilu neznámého pachatele. Konstatovala, že je nutné získat informace týkající se materiální stránky trestného činu (místo, čas,...) a také psychologické stránky pachatele (motiv). Po druhé světové válce se však rozvoj profilování z důvodu politické situace pozastavil. Opětný vzestup této metody lze vypočítat v 80. letech minulého století. Tehdy se vydávaly mnohé domácí odborné publikace zaměřující se též na problematiku profilování. Například Musil ve své knize poukazuje na to, „*že osobnostní rysy jako je*

⁴⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. 2013, s. 397.

⁴⁷ PALERMO, George B.; KOCSIS, Richard N. *Offender profiling: An Introduction to the Sociopsychological Analysis of Violent Crime*. 2005, s.132.

*intelekt či temperament mohou ovlivnit způsob páchaní trestné činnosti*⁴⁸. Dalším představitelem profilování 80. let je René Grumlík, primář psychiatrické léčebny v Opavě. Grumlík použil psychiatricko-psychologické profilování pro znázornění tzv. posmrtného profilu pachatele pro účely nejasně vyhlížejících sebevražd. V takovýchto případech není ojedinělé, že se příbuzní ohrazují s přesvědčením, že smrt jejich bližního způsobila jiná osoba.⁴⁹

Psychologické profilování se v českých kriminalistických kruzích naplno prosadilo až s příchodem změny režimu. Rok 1989 s sebou přinesl, vedle četných kladných jevů, nárůst kriminality. Jak podotýká Valenta⁵⁰, otevření hranic a technická modernizace jistým dílem přispěly k usnadnění páchaní trestné činnosti. Valentův názor podpírá Grumlík svojí expertízou zachycující změny před a po revolučním obratu. Došlo k „nápadnému vzrůstu násilné a kaptativní⁵¹ trestné činnosti oproti ostatním činům, mimořádnému vzrůstu násilí proti člověku se smrtelným účinkem, brutalitě člověka proti člověku, zcela jinému způsobu loupežného přepadání zejména u romské populace, gangstersky vyhlížejícím vyřizováním účtů mezi veksláky a okrádání úspěšných méně úspěšnými“.⁵² Tento vývoj si vyžádal zdokonalení metod na straně boje s kriminalitou. Jednou z takových metod bylo i psychologické profilování, o němž v 90. letech počínají vycházet první odborné články⁵³, a tato metoda se postupně dostává i do knižních publikací.

Na našem území bylo psychologické profilování použito při vyšetřování vražd pěti žen, ke kterým došlo v letech 1978 až 1981. Jejich autorem byl Ladislav Hojer, narozený roku 1958. Problém činilo, že vraždy netvořily řetězec, kriminalisté je

⁴⁸ MUSIL, Jan. *Způsob páchaní trestné činnosti a jeho kriminalistický význam*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1982, 287 s. Cit. podle POLIŠENSKÁ, Veronika A. Profilování pachatelů trestných činů. *Kriminalistika*. 2008, s. 288. Dostupný také z: <<http://www.mvcr.cz/clanek/profilovani-pachatelu-trestnych-cinu.aspx>>

⁴⁹ GRUMLÍK, René; VAVŘÍK, Petr. Psychologicko-psychiatrické profilování značně neobvyklé sebevraždy – vraždy (?). *Kriminalistický sborník*, 1996, roč. 40, č. 7, s. 245 – 256. Cit. podle HOFMANOVÁ, Jiřina. *Behaviorální analýza: metoda sestavování kriminálního profilu pachatele*. 2010, s. 46.

⁵⁰ VALENTA, Zbyněk. Psychologické profilování u nás – ano či ne?. *Československá kriminalistika*. 1992, s. 262.

⁵¹ Neboli tzv. přivlastňovací trestné činy (př. krádež).

⁵² GRUMLÍK, René. Psychiatrické expertízy v trestních věcech z let 1988 až 1991. *Československá kriminalistika*. 1992, roč. 25, č. 4, s. 340.

⁵³ Viz Čírtková, Netík, Valenta atd.

z počátku vyšetřovali odděleně.⁵⁴ Vzhledem k brutalitě provedení některých vražd (odřezání prsou, genitálií i jiných částí těla) byli přivoláni experti z oborů psychiatrie a sexuologie. Výsledný profil tvořilo sedm stránek. Pachatel byl klasifikován jako „*sexuální deviant, sadist[a] nejnebezpečnějšího nekrosadistického typu, který dosahuje nejúplnějšího sexuálního uspokojení vraždou obětí*“⁵⁵. Pachatel se musel v reálném životě svými vlastnostmi i chováním od běžného průměru značně odlišovat. Předpokládalo se, že je nápadně uzavřený, plachý, bezcitný, se sklonem k delikvenci a navazování vztahů s druhým pohlavím mu činí obtíže. Co se týče fyzických znaků, vše nasvědčovalo tomu, že se jedná o mladšího muže, ve věku asi 18 až 35 let (s odvoláním na míru sadismu se dal usuzovat určitý stupeň vývoje, intenzity agresivity i sexuálního pudu), jenž je atletické postavy a živí se manuálními pracemi. V závěru posudku znalci uvedli, že násilník svou oběť neznal.⁵⁶ Profil se až na drobné rozporů shodoval se skutečností. Hojer byl dopaden v roce 1982, při výslechu se přiznal i k dalším vraždám, které vyšetřovatelé s jeho osobou ani nespojovali. Následně byl v roce 1984 popraven oběšením.

Vůdčím představitelem techniky profilování jsou samozřejmě Spojené státy americké. Ostatní státy náskok postupně dohánějí. Dá se konstatovat, že nejvíce zkušeností Česká republika přebírá ze sousedního Německa. Na většinu trestných činů již byly profily typizující pachatele vypracovány. Nelze je ovšem slepě přejímat, vytvořené profily musí odpovídat místní populaci, kultuře, zvyklostem i společenskému systému.⁵⁷

Četnost trestných činů, které jsou pro psychologické profilování vhodné, rozhodně není v České republice srovnatelná například s nápadem závažnější kriminality ve Spojených státech amerických, tudíž se ani nedá předpokládat podobná frekvence užití této techniky, bez povšimnutí českých kriminalistů ale nezůstává. Čírtková ve svém článku uvádí, že: „[z] celkem 13 konzultací poskytovaných od roku

⁵⁴ SLUŠNÝ, Jaromír. *Nejděsivější československé zločiny*. 2. rozš. a upr. vyd. Praha: XYZ, 2012, s. 92 – 106.

⁵⁵ ŠULC, Viktorín. *Panoptikum sexuálních vražd*. 1. vyd. Praha: Epoque, 2013, s. 426.

⁵⁶ HOFMANOVÁ, Jiřina. *Behaviorální analýza: metoda sestavování kriminálního profilu pachatele*. 2010, s. 44 – 46.

⁵⁷ NETÍK, Karel; NEUMANN, Jan. *Metoda psychologického profilování pachatele: příspěvek forenzní psychologie kriminalistické praxi*. *Československá kriminalistika*. 1990, s. 76.

2004 do současnosti [tj. do roku 2007] se 8 (tj. více než 60 %) týkalo široce chápaného psychologického profilování⁵⁸.

1.3 Trestné činy vhodné pro psychologické profilování

Profilování přichází na řadu až v případě, kdy se ukáže, že klasické vyšetřovací procedury pro dopadení pachatele či alespoň zúžení okruhu podezřelých osob nestačí. V praxi jde především o závažnější násilné trestné činy. Reinwarth stanovuje kritéria vhodnosti deliktu pro profilování:

1. Vyšetřovací taktiky nevedou k odhalení pachatele.
2. Není znám motiv⁵⁹ činu nebo modus operandi naznačuje, že pachatel trpí některou z forem psychické dysfunkce.
3. Trestný čin vykazuje znaky některého z následujících aktů: „*sadistické zneužití oběti při sexuálních útocích, rozkouskování oběti, zranění oběti a rozřezávání, ‚nemotivované‘ žhářství, vraždy z vlnosti a vraždy se znetvořením, rituální zločiny a zvláštní, výjimečné případy znásilnění*“.⁶⁰

Hofmanová⁶¹ a kolektiv Netík, Hájek, Netíková⁶² k výše uvedenému výčtu dále doplňují vydírání, únosy, držení rukojmí, pumové útoky, výhružné či obscénní telefonáty jakožto činy vhodné pro profilovou analýzu.

Odborníci⁶³ se shodují, že psychologické profilování je nejvhodnější v těch případech, které se něčím vymykají z normy a nesou co nejvýraznější rukopis svého

⁵⁸ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Současné trendy v kriminalistické psychologii. *Kriminalistika*. 2007, roč. 40, č. 1, s. 29.

⁵⁹ S tímto bodem by se dalo polemizovat, jelikož požadavek, aby motiv nebyl zřejmý, koliduje s bodem třetím. U většiny z vyjmenovaných deliktů je motiv patrný.

⁶⁰ REINWARTH, Jürgen. Psychological Profiling: Eine neue „Wunderwaffe“ im Dienst der Verbrechensaufklärung?. *Kriminalistik*. 1986, č. 4, s. 174. *Cit. podle VALENTA, Zbyněk*. Psychologické profilování u nás – ano či ne?. *Československá kriminalistika*. 1992, s. 262.

⁶¹ HOFMANOVÁ, Jiřina. *Behaviorální analýza: metoda sestavování kriminálního profilu pachatele*. 2010, s. 13.

⁶² NETÍK, Karel; HÁJEK, Stanislav a Daria NETÍKOVÁ. *Psychologie v právu: úvod do forenzní psychologie*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1997, s. 16.

autora. Takovýto rukopis se projeví kupříkladu způsobem provedení činu. Čin může vykazovat znaky svědčící o osobnostní patologii pachatele, na oběti mohou být přítomny sadistické prvky, delikt může být proveden způsobem svědčícím o rituálnosti nebo nekrofilních pohnutkách. U takovýchto činů je pravděpodobnější, že se specifické rysy pachatele na způsobu vykonání zločinu čitelně promítnou a ten pak půjde snáze profilovat.

Obecně se mohou mezi delikty vhodné pro profilování zařadit:

- vražda,
- znásilnění,
- pohlavní zneužití,
- žhárství,
- bombové atentáty,
- vydírání,
- braní rukojmí,
- únos nebo
- nebezpečné vyhrožování.

Naopak za nevhodné se pokládá podrobit této proceduře organizované zločiny, delikty spáchané na častěji viktimizovaných obětech (příkladem bych uvedla drogově závislé), dále majetkové trestné činy⁶⁴ nebo trestné činy spáchané pod vlivem návykové látky, kdy by mohlo dojít z důvodu změny psychického stavu pachatele k deformaci jeho specifického rukopisu⁶⁵. Obtížněji půjde sestavit profil i v případě spolupachatelství. Účastní-li se na trestném činu vícero osob, otiskne se do způsobu jeho spáchání psychologická stopa všech účastníků. Pak bude spolehlivost profilu záviset na množství a kvalitě získaných informací.⁶⁶

⁶³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2013, s. 396; NETÍK, Karel; HÁJEK, Stanislav a Daria NETÍKOVÁ. *Psychologie v právu: úvod do forenzní psychologie*. 1997, s. 15 – 16; VALENTA, Zbyněk. *Psychologické profilování u nás – ano či ne?. Československá kriminalistika*. 1992, s. 262.

⁶⁴ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2013, s. 391 a 396.

⁶⁵ NETÍK, Karel; HÁJEK, Stanislav a Daria NETÍKOVÁ. *Psychologie v právu: úvod do forenzní psychologie*. 1997, s. 16.

⁶⁶ VALENTA, Zbyněk. *Psychologické profilování u nás – ano či ne?. Československá kriminalistika*. 1992, s. 265.

Mezi nevhodné trestné činy pro profilovou analýzu patří:

- krádež,
- zpronevěra,
- poškození cizí věci,
- trestný čin spáchaný pod vlivem návykové látky,
- trestný čin spáchaný na vysoce viktimních obětech,
- trestný čin spáchaný v rámci organizované zločinecké skupiny nebo
- vražda na objednávku.

Psychologické profilování není pomocníkem jen u trestných činů, kdy jejich původce není znám. Netík předkládá i další aplikační oblasti v rámci kriminalistické praxe, „*a sice při řešení specifických sociálních konfliktů kriminální povahy, tj. u trestných činů teroru, únosu, vzpoury (vězňů) a obecně ve všech případech, kdy si pachatel (nebo skupina) chce prostřednictvím agrese nebo autoagrese⁶⁷ vynutit na společnosti splnění některých svých požadavků*“⁶⁸. U těchto trestných činů je totožnost delikventa zpravidla známa již v průběhu jeho kriminálního chování, profilovač však může na základě informací ohledně osoby delikventa vyhodnotit jeho současný psychický stav a eventuální reakce na zvažovaný postup policistů a dle toho doporučit adekvátní kroky vedoucí k řešení nastalé situace.

1.4 Předpoklady profilujícího odborníka

Čírtková a Červinka⁶⁹ se domnívají, že proces profilování se intuitivně odehrává v mysli každého dobrého kriminalisty, jenž si v průběhu vyšetřování formuje představy o tom, jaký typ člověka je asi za čin odpovědný. V komplikovanějších případech si však samotný kriminalista bez potřebného vzdělání či praxe nevystačí a je zapotřebí přivolat

⁶⁷ Autoagresivita znamená jednání, kterým jedinec poškozuje sám sebe, zakončeno může být až sebevraždou. (HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. 1. vyd. v ČR. Praha: Budka, 1993, s. 22.)

⁶⁸ NETÍK, Karel; HÁJEK, Stanislav a Daria NETÍKOVÁ. *Psychologie v právu: úvod do forenzní psychologie*. 1997, s. 18.

⁶⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila; ČERVINKA, František. *Psychologické profilování: mýtus a skutečnost. Kriminalistika*. 1995, s. 27.

profilujícího experta. Ten by měl být schopen vnést do případu nové postřehy a posunout pátrání blíže k pachateli.

Záhorská⁷⁰ mezi požadavky na profilujícího experta řadí všeobecné znalosti z oborů trestního práva, psychologie (převážně psychologie osobnosti, forenzní psychologie, sociální psychologie i psychopatologie), sociologie a především kriminalistiky. Profilovač by měl být obeznámen s vyšetřovacími taktikami, teoriemi a jednotlivými postupy běžně aplikovanými v rámci vyšetřování. Další podmínkou jsou zkušenosti, protože vytváření profilu se neopírá pouze o zavedené teoretické linie, ale vychází i ze zkušeností profilujícího odborníka ohledně chování a prožívání člověka. Úspěch této techniky je tedy podmíněn schopností zužitkovat dosud nabyté vědomosti a zkušenosti a aplikovat je na nové případy.

Není úplně nezbytné, aby se profilovač podrobil vysokoškolským studiím se zaměřením na v předchozím odstavci zmíněné oblasti, pro kriminalisty například postačí doplňkové vzdělání orientované přímo na psychologické profilování. Základním prvkem psychologického profilování je znalost lidského chování a schopnost interpretovat jeho smysl. Turvey⁷¹ udává, že většina profilovačů nemá formální vzdělání, co se behaviorálních věd⁷² týče, ale forenzní psychologové mají podrobné vědomosti ohledně duševních procesů, lidského chování, fyziologie i psychopatologie, díky čemuž se nachází ve výborném výchozím postavení pro nabytí dalšího vzdělání souvisejícího s vyšetřovacími postupy a forenzními vědami, tedy i k získání způsobilosti podílet se na vytváření pravděpodobného profilu pachatele. Turvey zdůrazňuje nezbytné empirické základy s profilováním, především praktické zkušenosti s asociálními jedinci.

Psychologické profilování není samostatnou vědní disciplínou, učení jeho postupu tedy není sjednoceno, a to ani na evropské úrovni.⁷³ Cest, jak se stát dobrým profilovačem, může být několik. Ve světě jsou nabízeny vzdělávací kurzy na univerzitách či prostřednictvím odborných organizací specializujících se na tuto metodu. Jednou z předních institucí, kde se v tomto oboru vzdělat, je *International*

⁷⁰ ZÁHORSKÁ, Jindřiška. *Psychologická intervence při vyšetřování trestných činů*. 2007, s. 22 – 23.

⁷¹ TURVEY, Brent E. *Criminal Profiling: An Introduction to Behavioral Evidence Analysis*. 2012, s. 113 – 117.

⁷² Behaviorismus je myšlenkový směr chápající psychologii jako vědu o chování člověka. (HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. 1993, s. 24)

⁷³ HOFMANOVÁ, Jiřina. *Behaviorální analýza: metoda sestavování kriminálního profilu pachatele*. 2010, s. 295 – 296.

Association of Forensic Criminologists (dříve *Academy of Behavioral Profiling [ABP]*)⁷⁴. Asociace není napojena na žádnou univerzitu ani státní či soukromou organizaci, působí jako nezávislá mezinárodní profesní organizace pro zájemce o studium psychologického profilování. Centrum investigativní psychologie, *International Research Centre for Investigative Psychology*, tedy zástupce britského modelu profilování, se nachází na univerzitě v Huddersfieldu, kde tento přístup vyučuje sám jeho zakladatel, David Canter.⁷⁵ Ve světě se ale nachází pouze hrstka těch, kteří se ve svém profesním životě zabývají jen a pouze psychologickým profilováním.⁷⁶

V závěru této kapitoly bych vyzdvihla některé chyby, jichž se expert v průběhu profilování může dopustit – předsudek, interference a projekce. Profilující experti jsou jenom lidé a taktéž jsou vystaveni *předsudkům*, ať už vědomým, nebo nevědomým. Předmětem tohoto procesu jsou často velmi citlivé případy – pohlavní zneužití dítěte pedofilem, sexuální násilí na ženách atd. Odborník nesmí dopustit, aby jeho osobní zaujatost jakkoli ovlivnila výsledný profil. Není nutné se zbavit veškerých negativních postojů vůči hledanému pachateli, je ale potřeba získat zdravý nadhled a pokusit se minimalizovat předpojaté názory. *Interferencí* neboli přenosem se myslí vzájemné negativní ovlivňování osobních zkušeností jedinců. K přenosu může dojít v souvislosti s dříve řešeným případem nebo osobním životem profilovače. Například by šlo o situaci, kdy má profilovač špatný vztah se svým otcem, nevědomě pak může předpokládat, že delikventem bude muž, aniž by se tento poznatek opíral o dosud nashromážděné důkazy či teoretické modely. Nevědomí si žádá „potrestat“ otce, ale tím může dojít k výraznému zkreslení odborníkovy úsudku. Třetím pochybením, jehož se profilující odborníci mohou dopustit, je *projekce*. Projekce je psychologický termín pro bezděčné přisuzování vlastních myšlenek, pocitů a motivů druhým. Příkladem by bylo, kdyby muž shledával sexuální sympatie vůči manželce jeho kamaráda, načež by muž kamarádovi sdělil, ať si dává pozor na manželku, že to vypadá, že v něm našla zalíbení. Podle Turveyho je možné, aby profilovač promítal své osobní záležitosti do procesu profilování. Na podporu svého tvrzení popisuje příklad, kdy žena profilovačka má velmi

⁷⁴ Asociace vydává odborný časopis *Journal of Behavioral Profiling*, zabývající se právě profilováním. (International Association of Forensic Criminologists. [online]. [cit. 2016-02-13]. Dostupný z: <<http://www.profiling.org/>>)

⁷⁵ International Research Centre for Investigative Psychology. *University of Huddersfield*. [online]. [cit. 2016-02-14]. Dostupný z: <<http://www.hud.ac.uk/research/researchcentres/ircip/>>

⁷⁶ TURVEY, Brent E. *Criminal Profiling: An Introduction to Behavioral Evidence Analysis*. 2012, s. 37 – 38.

problematický vztah se svou dospívající dcerou, dítě až nesnáší a přeje si, aby za něj nebyla zodpovědná. Při posuzování případu unesené mladé dívky se automaticky zaměřuje na náznaky, že spolu matka s dívkou nevyházely, a nevědomky vede proceduru profilování k tomu, aby se prokázalo, že za zmizením dívky stojí matka.⁷⁷

Všechny zmíněné problémy mohou být pouze minimalizovány, ne úplně odstraněny. Profilující odborníci by měli pečovat o své fyzické i psychické zdraví. Třeba diskutování případů s kolegy výrazně napomáhá snižování výskytu předsudků, přenosů a dalších rizik.

⁷⁷ TURVEY, Brent E. *Criminal Profiling: An Introduction to Behavioral Evidence Analysis*. 2012, s. 117 – 118.

2. Postup při tvorbě psychologického profilu

Při tvorbě psychologického portréту pravděpodobného pachatele se můžeme setkat s vícerymi postupy, kterak se takový portrét modeluje. Neexistuje jednotná všeobecně platná a uznávaná metodika určující postup profilování. Záleží hlavně na okolnostech daného případu. Profilovač se snaží aplikovat vše, co by mohlo přinést úspěch, „sahá [při tom] po různých koncepcích, teoriích i modelech lidského chování a prožívání s nadějí, že pasují na právě řešený případ“⁷⁸.

Základem pro psychologické profilování jsou analytické postupy. Tím se myslí různé myšlenkové strategie profilovače sloužící k rekonstrukci případu. Za posledních dvacet let byla vyvinuta řada specifických technik profilové analýzy (např. „Crime Scene Analysis“ praktikovaná FBI). Podstatné je si uvědomit, že psychologické profilování není vědeckou disciplínou a nelze jej chápat jako striktně daný logický postup. Profilující expert při své práci sahá po osvědčených zavedených analytických metodách, ale vždy při tom kooperuje s vlastními vědomostmi a dovednostmi. Významnou funkci zastávají životní zkušenosti, selský rozum, intuice a kreativita profilujícího experta.⁷⁹ Důležité je tedy zvažovat jak jedinečnost konkrétního případu, tak i profilovače, jenž při tvorbě profilu postupuje na základě analogie s dříve objasněnými případy a na základě svých vlastních získaných zkušeností. Odborník si pomáhá aplikací různých teorií čerpajících z kriminologie, kriminalistiky, psychologie, psychiatrie, sociologie a případně i dalších vědních oborů.

Čírtková⁸⁰ uznává dva principy, jak v rámci této procedury postupovat. Prvním je *celostní přístup*, který vyžaduje, aby každý zjištěný poznatek zapadal do celkové představy o závěrečném profilu. Zjistí-li se nový element (např. na základě další aktivity hledaného pachatele), je třeba prvně posoudit, zdali takový prvek zapadá do dosavadního profilu. Pokud tomu tak není, je nutné, aby byl profil doladěn v souladu s novým elementem. Vedle toho *pluralitní přístup* profilujícímu odborníkovi dovoluje, aby si volil mezi poměrně značným počtem existujících teoretických modelů popisujících proceduru profilování. Zvolený model poté užije jako takzvané „schéma

⁷⁸ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. 2013, s. 391.

⁷⁹ TURVEY, Brent E. *Criminal Profiling: An Introduction to Behavioral Evidence Analysis*. 2012, s. 128 – 129; ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. 2013, s. 392.

⁸⁰ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. 2013, s. 391.

výkladu“ pro vyšetřovaný trestný čin. Skrze zvolený model vysvětluje pachatelovo jednání a vnáší do škály dostupných informací jistý řád. Teoretický model v podstatě funguje jako pomocník pro interpretaci důkazů týkajících se případu.

2.1 Zdroje informací pro psychologické profilování

Každý trestný čin je originálním produktem svého tvůrce. Znaky v něm obsažené charakterizují individualitu konání a personifikují tak osobu pachatele. Psychologické profilování lze užít tam, kde je k dispozici dostatečné množství stop získané v průběhu vyšetřování, které je způsobilé poskytnout údaje o vlastnostech delikventa. Takové údaje se vysuzují ze „*způsobu spáchání, z předpokládaných vztahů pachatele k oběti, z motivace a z dalších skutkových okolností případu*“.⁸¹ Za psychologicky nejbohatší zdroj informací Čírtková⁸² uvádí způsob spáchání trestného činu neboli modus operandi. Nelze-li získat dostatek poznatků ohledně modu operandi, případně byl-li čin proveden naprosto „běžným“ způsobem bez jakýchkoli znatelných zvláštností, profilování prakticky není možné. Pravděpodobná charakteristika pachatele se totiž opírá o jistou specifičnost ve způsobu spáchání trestného činu, kdy za sebou pachatel zanechává zřetelný „*individuální rukopis*“⁸³, z něhož lze lépe vyčíst jeho psychické založení (tedy motivaci, jeho vlastnosti, schopnosti atd.). Spolu s rozborem způsobu spáchání činu k modelování pravděpodobného profilu neznámého pachatele přispívá nashromážděná materie o vyšetřovaném případě. Charakter potřebných dokumentů a dalších důkazů se liší podle povahy konkrétního činu a dostupnosti informací. Mezi základní patří:⁸⁴

- videozáznam či fotodokumentace z místa činu,
- náčrtky zobrazující místo činu,
- veškeré vyšetřovací zprávy, protokoly a podání týkající se trestného činu,

⁸¹ MUSIL, Jan; KONRÁD, Zdeněk a Jaroslav SUCHÁNEK. *Kriminalistika*. 2001, s. 59 – 60.

⁸² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. 2013, s. 393.

⁸³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. 2013, s. 394.

⁸⁴ TURVEY, Brent E. *Criminal Profiling: An Introduction to Behavioral Evidence Analysis*. 2012, s. 149 – 153; GILLERNOVÁ, Ilona; BOUKALOVÁ, Hedvika aj. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, s. 80 – 83.

- soudně lékařské posudky ohledně poškození těla oběti, pitevní protokol, fotodokumentace z pitvy zobrazující zranění oběti,
- kompletní dokumentace zaznamenávající výslechy svědků a obětí nebo
- toxikologický posudek určující přítomnost alkoholu a psychotropních látek v krvi oběti.

Někteří odborníci⁸⁵ se zabývají různým přínosem odlišných typů podkladů pro profilování. Vzhledem ke své povaze se dají rozdělit na vizuální a narativní. Mezi *vizuální* se řadí převážně schematické diagramy, fotografie těla oběti a místa činu. Do *narativních* patří například výpovědi svědků, sdělení policie či forezních expertů v písemné i mluvené formě. Ani jedna ze skupin není výčtem limitována, daly by se rozšířit o další materií podobného rázu. Neoptimálnější je samozřejmě situace, kdy jsou při vyšetřování přítomny oba typy podkladů (a platí zásada, že je lepší více nežli méně), existují ale průzkumy, které ukázaly, že narativní materiály mají větší podíl na konstrukci přesnějšího kriminálního profilu.⁸⁶ Podstatné ovšem je, aby do sebe jednotlivé vstupy zapadaly (jak znázorňuje Čírtková pomocí celostního a pluralitního přístupu).

Profilující odborník má za úkol ze všech dostupných informací stvořit pravděpodobný model fyzických a psychických vlastností pachatele, k tomu je nutné mít k dispozici kvalitní a dostatečně podrobné vstupní údaje o vyšetřovaném činu. Vyhlídalová v této souvislosti výslovně zdůrazňuje, že „[p]sychologický profil nemůže nahradit špatnou práci na místě činu, stejně jako špatné podklady pro profilování nemohou vést k vytvoření profilu, který by mohl přispět ke zjištění pachatele“⁸⁷.

Proces sestavení samotného profilu pachatele není zrovna jednoduchý. Mnozí odborníci se však shodují, že se skládá ze tří základních fází, a to dle postupného hledání odpovědí na tři na sebe navazující otázky:⁸⁸

Co? Jak? (analýza skutku) → **Proč?** (motivace) → **Kdo?** (psychologický profil)

⁸⁵ KOCSIS, Richard N. *Criminal profiling: principles and practice*. 2006, s. 50 – 56.

⁸⁶ KOCSIS, Richard N. *Criminal profiling: principles and practice*. 2006, s. 56.

⁸⁷ VYHLÍDALOVÁ, Pavla. K otázce psychologického profilování. *Československá kriminalistika*. 1990, s. 70.

⁸⁸ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. 2013, s. 394; HERETIK, Anton. *Forezná psychológia: pre psychologov, právnikov, lekárov a iné pomáhajúce profese*. 2004, s. 89.

2.2 Analýza místa činu a modus operandi – odpověď na otázku „CO/JAK?“

V první etapě procesu se odpovídá na otázku, *co* se odehrálo v průběhu trestného činu, případně též, *jak* byl čin spáchán.

Podrobná analýza místa činu a způsobu jeho provedení (neboli modus operandi) se považuje, jak jsem uvedla výše, za psychologicky nejbohatší zdroj informací pro tvorbu profilu. Při procesu profilování vlastně dochází k tzv. *psychologické rekonstrukci průběhu činu*. Zpracovávají se veškeré dosavadní informace získané z procesu vyšetřování (fotodokumentace, vyšetřovací spisy, pitevní zprávy, protokoly o výsleších apod.). Odborně se tento postup nazývá *behaviorální analýza místa činu*.⁸⁹ Pomáhá nám dotvářet představy o tom, jak se asi skutek odehrál, v jakém sledu po sobě následovaly pachatelovy jednotlivé kroky a jak na ně reagoval objekt útoku.

Při vytváření profilu lze *místo činu* pokládat za znak pachatelova chování. Je v něm promítnuta jeho osobnost, jeho životní styl, vývoj pachatele...⁹⁰ Pro profilovače je významným prostředkem poznání. Zahraniční autoři na pojem místo činu odkazují spíše pomocí termínu „crime scene“ – v překladu *scéna deliktu*. Místem činu lze totiž chápat nejen místo, kde došlo k realizaci kriminálního chování nebo kde byla nalezena oběť, ale též všechna místa, kde pachatel trestnou činnost páchal a kde se s obětí pohyboval. Scéna deliktu se tak považuje za terminologicky přiléhavější a v zahraniční literatuře se obvykle setkáme jen s tímto pojmem. Turvey⁹¹ přímo rozlišuje primární, sekundární, přechodnou a terciární scénu deliktu, k nimž připojuje tzv. místo odložení oběti.

Primární scénou deliktu se rozumí místo, na kterém došlo k největšímu podílu z páchání trestné činnosti. Většinou půjde o místo, kde pachatel strávil nejvíce času, ať už vlastním kriminálním chováním či následně zahlazováním stop. Je pravděpodobné, že primární scénou deliktu bude místo, kde bylo nalezeno nejvíce důkazů. *Sekundární* scénou deliktu je každé místo, kde došlo ke kontaktu pachatele s obětí (nezapočítává se však hlavní kriminální akt, ten náleží do první kategorie). Sekundární scéna deliktu se může krýt s místem odložení, zanechá-li tam pachatel tělo oběti. Za *přechodnou* scénu

⁸⁹ ZÁHORSKÁ, Jindřiška. *Psychologická intervence při vyšetřování trestných činů*. 2007, s. 105.

⁹⁰ KOCSIS, Richard N. *Serial Murder and the Psychology of Violent Crimes*. 1st ed. Totowa (New Jersey): Humana Press, 2008, s. 248.

⁹¹ TURVEY, Brent E. *Criminal Profiling: An Introduction to Behavioral Evidence Analysis*. 2012, s. 290 – 293.

deliktu se považují všechna místa činu mezi primární scénou deliktu a místem odložení oběti, která nabízí důkazy o přesunu oběti. Zařadili bychom tam dopravní prostředky využívané k transportu těla oběti na místo finálního odložení po jejím usmrcení, stejně tak i například krvavé skvrny na podlaze a další stopy tomu podobné. Přechodná scéna deliktu je jedním z druhů sekundární scény deliktu. *Místo odložení oběti* (v angličtině též jako „dumpsite“) je místem nalezení těla oběti. Může jím být primární nebo sekundární scéna deliktu. *Terciární* scéna deliktu se vyznačuje tím, že se na ní nachází některé fyzické stopy kriminálního činu, ale nedochází na ní ke styku pachatele s jeho obětí. Půjde o místa uschování důkazních předmětů jako vražedná zbraň nebo zakrvavené oblečení. Ne každý trestný čin vždy zahrnuje všechny typy scén deliktu, bude záležet na jeho modu operandi.

Pro účely profilování se zkoumají především následující prvky místa činu:⁹²

- *Poloha těla* – je velmi důležité, aby se profilovač mohl seznámit s původní polohou těla oběti. Po nálezku se obvykle s tělem různě manipuluje – záchranáři se mohou snažit oběť oživit, soudním lékařem dochází k ohledání mrtvého těla, výjimečně polohu těla pozmení nálezce apod. Není-li profilující odborník přivolán přímo k místu činu spolu s vyšetřovateli (což se stává pouze ojediněle), je nutné, aby o původní poloze těla byla zajištěna podrobná fotodokumentace a písemné protokoly, s nimiž se poté bude moci seznámit. Z pozice, v níž pachatel svou oběť zanechal, lze dovodit podstatné informace o osobnosti pachatele (viz dále v rámci této kapitoly).
- *Stav těla* – o psychice delikventa se dá mnohé zjistit i ze stavu těla a především stavu oblečení oběti. Sleduje se zejména, zdali pachatel svou oběť svlékl úplně či jí nějaké svršky ponechal, jak bylo oblečení kriminálním jednáním narušeno, zda poškození oděvu odpovídá zranění oběti a jestli s částmi oblečení pachatel nějak manipuloval (odcizil-li některé nebo je na místě činu nějak uspořádal). U brutálněji provedených skutků se nezřídka stává, že tělo oběti je rozčleněno. Literatura rozeznává defensivní a ofensivní rozkouskování mrtvol. Defensivní se provádí za účelem

⁹² GILLERNOVÁ, Ilona; BOUKALOVÁ, Hedvika aj. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. 2006, s. 93 – 96.

jednoduššího zbavení se těla a znesnadnění identifikace oběti. Ofensivní rozkouskování je pokračováním útoku a bývá následkem hněvu, msty či chlípnosti pachatele. Podle způsobu rozčlenění těla oběti se dá někdy vysuzovat míra zručnosti pachatele a jeho případné znalosti anatomie lidského těla.⁹³ Ale již kriminalistická publikace z 50. let 20. století upozorňuje na riziko nesprávného úsudku, jelikož k odbornému rozřezání těla oběti údajně postačuje znát základní stavbu trupu a údů.⁹⁴

- *Množství a povaha zranění* – o těchto podává informace fotodokumentace a soudně lékařský posudek, jenž popisuje veškerá zranění, příčinu a dobu jejich vzniku. Posudek dále obsahuje údaje o výskytu spermatu v těle (na těle) či na oblečení oběti, toxikologickou zprávu o přítomnosti alkoholu nebo jiných návykových látek v krvi jedince. Podoba zranění může odhalit, jestli se oběť útokům bránila či rány vznikly až po jejím paralyzování. Velké množství „bezhlavě“ zasazených ran většinou poukazuje na zločincovo silné rozrušení (např. na základě zlobného afektu – vražda ze msty). U sadistických sexuálních vrahů se setkáme spíše se znaky většího předchozího rozmyslu, neboť úmyslné mučení je u nich zdrojem sexuální touhy.
- *Ostatní stopy* – pro psychologické profilování jsou nejvýznamnější následující stopy: trasologické (otisky bot nebo kol od vozu), které nabízí odpověď na otázku, jak se pachatel dostal na místo činu; biologické (krevní, stopy spermatu) vypovídají o pohybu pachatele a oběti na místě činu i v jeho okolí; daktyloskopické (otisky prstů) – jejich nepřítomnost na místě činu svědčí o pečlivé připravenosti deliktu, stejně jako absence zbraně.
- *Okolí místa činu* – poznání okolí místa činu, především přístupových a únikových cest, fyzikálních a psychických překážek, umožňuje profílovači zhodnotit míru rizika, kterou byl pachatel ochoten podstoupit tím, že se zdržel na konkrétním místě činu, dále se z něj dá vysoudit pachatelova znalost terénu a jestli místo činu patří do jeho tzv. zóny komfortu, tedy oblasti, v níž se cítí dobře.

⁹³ STREJEC, Přemysl. *Soudní lékařství pro právníky*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 20.

⁹⁴ NĚMEC, Bohuslav. *Základy kriminalistiky*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra, Hlavní správa veřejné bezpečnosti, 1954, s. 248 – 249.

Existují různé teoretické koncepce, které slouží jako instrukce pro psychologické analyzování scény deliktu. Studují se například i více specifické znaky, které vyjadřují individualitu za čin odpovědné osoby. V této souvislosti se hovoří o tzv. *personifikování pachatele* a mezi zmíněné znaky patří: odčinění (undoing), nadbytečná agrese (overkilling), inscenace místa činu (staging) a depersonalizace oběti.⁹⁵

- *Odčinění (undoing)* – jde o tzv. emocionální odčinění, kdy se pachatel symbolicky zbavuje pocitu viny. V praxi to probíhá tak, že pachatel kupříkladu omyje mrtvé tělo, pokryje ho květinami nebo vyzdobí místo činu. Odčinění značí pravděpodobnou blízkost k oběti či předchozí kontakt s ní. Často k němu dochází při usmrcení partnera nebo ex-partnera.
- *Nadbytečná agrese (overkilling)* – projevuje se excesivním násilím, kdy pachatel neustává v zasazování smrtelných ran, které jsou pro usmrcení oběti nadbytečné. S nadbytečnou agresí se nejčastěji setkáme u sexuálně motivovaných trestných činů. Její význam se vykládá jako ventilace vzteku, nenávisti nebo intenzivní nutkání potrestat oběť, pomstít se jí. Psychologicky lze tedy dovodit, že volba oběti nebyla náhodná.
- *Inscenace (staging)* – je příkladem simulace. Pachatel se snaží zastříti skutečný motiv jiným. V praxi půjde třeba o zinscenování sexuálního deliktu jako loupežnou vraždu či naopak. V profilování je vodítkem, že delikt byl dopředu zorganizován a že se pachatel s obětí nejspíš znal.
- *Depersonalizace* – znamená záměrnou snahu vytěsnit identitu oběti. Pachatel se z různých důvodů pokouší odosobnit od předmětu útoku (např. protože oběť zná). Uskutečňuje se zakrytím obličeje oběti, jeho zohavením, případně i odejmutím některé části těla.

Speciální pozornost by měla být zaměřena na jednání pachatele bezprostředně po spáchání deliktu.⁹⁶ Na základě toho vzniklo jedno z interpretačních schémat, a to

⁹⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Současné trendy v kriminalistické psychologii. *Kriminalistika*. 2007, s. 29 – 30; PROTIVÍNSKÝ, Miroslav. Od analýzy případu k profilu pachatele. *Kriminalistika*. 2007, roč. 40, č. 1, s. 67 – 68.

⁹⁶ VALENTA, Zbyněk. Psychologické profilování u nás – ano či ne?. *Československá kriminalistika*. 1992, s. 263.

výklad způsobu *nakládání s tělem oběti*. Informace o tom, jak pachatel s tělem oběti po dokonání deliktu naložil (čelíme-li trestnému činu, jehož následkem je smrt oběti), jsou přínosným zdrojem pro zjištění psychologických charakteristik pachatele. Rozlišují se tři způsoby, a to odhození (dump), ukrytí (conceal) a vystavení (display).⁹⁷

- *Odhození* svědčí o malé přípravě pachatele na čin. Může být znakem panické reakce, která se po spáchání zločinu dostaví. „*V jeho prožívání dominuje jediné úsilí – zbavit se těla tím nejjednodušším způsobem.*“⁹⁸
- *Ukrytí* již může předznamenávat jistou organizaci v konání zločince. Dá se předpokládat, že pachatel své jednání dopředu promyslel a po jeho provedení dokázal zachovat klid, což napovídá jeho schopnosti zvládat své emoce i v takto extrémní situaci.
- *Vystavení těla* je zvráceným projevem pachatelovy touhy, aby bylo tělo oběti bez obtíží nalezeno. „*Je příznakem určité tendence k rituálnímu, symbolickému chování.*“⁹⁹ Pachatele k takovému chování můžou vést osobní důvody – zájem o konkrétní oběť (či její rodinu), kterou pravděpodobně blíže znal, nebo pokus o provokaci a výsměch osobám oběti blízkým a upoutání pozornosti policie a veřejnosti.

Jak jsem již v tomto textu předestřela, jedním z hlavních přínosů FBI je rozdělení pachatelů trestné činnosti na organizované a dezorganizované. Tomu odpovídá i odlišení organizované a dezorganizované scény deliktu. Tento dichotomický koncept byl vytvořen pro typologii vraha a dodnes sleduje usnadnění kategorizace delikventů při tvorbě jejich profilů. Předpokládané charakteristiky organizovaného a dezorganizovaného deliktu znázorňuje následující tabulka:¹⁰⁰

⁹⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2013, s. 395.

⁹⁸ Tamtéž.

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ TURVEY, Brent E. *Criminal Profiling: An Introduction to Behavioral Evidence Analysis*. 2012, s. 76; ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2013, s. 395; HOFMANOVÁ, Jiřina. *Behaviorální analýza: metoda sestavování kriminálního profilu pachatele*. 2010, s. 115 a 175.

Znaky scény organizovaného deliktu	Znaky scény dezorganizovaného deliktu
Čin byl plánován	Čin byl spontánní
Útok na neznámou, ale vytypovanou oběť	Útok na oběť pachateli známou
Kontrola nad obětí	Nedostatek kontroly nad obětí
Kontrolovaná komunikace s obětí (zastrašování, přemlouvání)	Minimální komunikace s obětí
Místo činu vykazuje známky sebeovládání	Místo činu vykazuje nahodilost a ledabylost
Agresivita před usmrcením oběti	Sexuální aktivita po usmrcení oběti
Skrytí či přemístění těla oběti	Tělo viditelně ponecháno na místě činu
Nepřítomnost zbraně/jiných důkazů na místě činu	Častý nález zbraně/jiných důkazů na místě činu
Spáchání skutku s nízkým rizikem odhalení	Spáchání skutku na frekventovanějším místě

Tabulka 1

Postupem času a s přísunem zkušeností s profilováním se vyvinuly různé taktiky analyzování scény deliktu, které se v praxi uplatňují. Mimo uvedené přístupy se dále zkoumají kritéria, podle nichž si pachatel vybral oběť, způsob, jakýmž se k oběti přiblížil, jakou formu útoku zvolil, reakce oběti na útok atd.¹⁰¹

Na místo činu se profilující expert spolu s dalšími forenzními odborníky většinou nepřivolává, jelikož z počátku probíhají klasické vyšetřovací procedury a profilování přichází na řadu až v případě, že tyto procedury k objasnění případu nestačí. Profilující expert poté pracuje s fotodokumentací nebo i videodokumentací. Čírtková¹⁰² ještě logicky dodává, že profilovači většinou nic nebrání, aby se na místo činu později sám vydal a osobně se s ním seznámil. Osobní kontakt se doporučuje i z toho důvodu, aby se profilovač mohl do scény deliktu lépe vcítit.

¹⁰¹ TURVEY, Brent E. *Criminal Profiling: An Introduction to Behavioral Evidence Analysis*. 2012, s. 293 – 309.

¹⁰² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Interview. In: *Hyde Park ČT 24*. TV, ČT 24, 17. 2. 2011, 20:05. Dostupný také z: <<http://www.ceskatelevize.cz/specialy/hydepark/17.2.2011/>>

S analýzou místa činu je pevně spjat pojem *modus operandi*, jímž se rozumí způsob, jakým byl čin proveden. Už zmíněný Hans Gross (údajný zakladatel moderního psychologického profilování) věřil, že porozumění metodám a technikám páčání kriminality je nejlepší cestou k objasnění případu a dopadení pachatele.¹⁰³ Způsob spáchání trestného činu je nejpodstatnější částí tzv. kriminalistické charakteristiky trestného činu, v níž jsou obsaženy popis a zhodnocení dílčích znaků konkrétní kriminální události.¹⁰⁴ Kriminalisté definují *modus operandi* jako „*specifikovaný systém operacionálních elementů trestného činu a činností úzce spjatých s trestným činem*“¹⁰⁵. Operacionálními elementy jsou chápány tělesné pohyby (resp. zdržení se pohybem), psychické procesy řídící činnost zločince a hmotné předměty použité pro kriminální chování. Každý zločinec má svůj jedinečný *modus operandi* nesoucí výraznou informační hodnotu o osobnosti pachatele ulehčující objasnění případu. Ovšem využitelnost individuálních znaků obsažených ve způsobu provedení činu pro identifikaci neznámého pachatele není nikterak velká. Musil¹⁰⁶ to zdůvodňuje tak, že znaky *modu operandi* jsou pouze relativně stabilní, jelikož podléhají vývoji pachatele, který se postupem života přirozeně mění, popřípadě se úmyslně snaží ztížit určení své totožnosti. Poznání způsobu činu však může vést k zúžení okruhu pravděpodobných pachatelů.

Obě složky – místo činu (scéna deliktu) a *modus operandi* – obsahují esenciální informace pro zodpovězení výše položených otázek – co se odehrálo během páčání trestné činnosti a jak k tomu došlo. Důkladná analýza scény deliktu by měla přinést spolehlivý obraz pachatelova chování, který je nezbytným vodítkem pro určení motivace delikventa.

2.3 Odhad motivace pachatelova chování – odpověď na otázku „PROČ?“

V rámci druhého kroku se posuzuje, co pachatele ke spáchání činu vedlo, tedy se odpovídá na otázku, *proč* jej spáchal.

¹⁰³ TURVEY, Brent E. *Criminal Profiling: An Introduction to Behavioral Evidence Analysis*. 2012, s. 334.

¹⁰⁴ KONRÁD, Zdeněk; STRAUS, Jiří aj. *Kriminalistika: teorie, metodologie a metody kriminalistické techniky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014, s. 44.

¹⁰⁵ MUSIL, Jan; KONRÁD, Zdeněk a Jaroslav SUCHÁNEK. *Kriminalistika*. 2001, s. 33.

¹⁰⁶ MUSIL, Jan; KONRÁD, Zdeněk a Jaroslav SUCHÁNEK. *Kriminalistika*. 2001, s. 48 – 49.

V první fázi se profilovač soustřeďuje především na rozbor vnějšího chování pachatele, při zkoumání motivace ke spáchání trestného činu je zapotřebí pochopit vnitřní prožívání hledané osoby. Modus operandi nese podstatné informace o osobnosti pachatele, lze z něj vyvozovat jeho pohnutky, které vedly kriminální jednání. Záhorská tuto etapu považuje za nejdůležitější, ale také za nejnáročnější. „V některých případech je motiv evidentní již od počátku, ale stále častěji se stává, že je zastřený a lze jej vyjasnit či pochopit jen s obtížemi.“¹⁰⁷

Čírtková motivaci definuje jako „vnitřní duševní proces, který vzbuzuje určité chování, udržuje ho v chodu a zaměřuje ho na konkrétní cíl“¹⁰⁸. Uvádí, že tento vnitřní proces ovlivňují celkem dva zdroje hybných sil – motivy a tzv. incentivy. *Motivy* jsou interní stimuly pohánějící chování. Jsou jimi například emocionální nebo materiální potřeby člověka, jeho city a fantazie. Naopak *incentivy* mají svůj původ ve vnějším okolí. U kriminální motivace jimi mohou být třeba náhlá příležitost odcizit nějakou věc nebo provokativní chování oběti.¹⁰⁹ Důkazy vedoucí ke zjištění motivu se obvykle získávají z výslechu svědků, prostudování místa činu a rekonstrukce případu.¹¹⁰

Pochopení motivačního pozadí kriminálního jednání je nezbytným předpokladem pro sestavení psychologického obrazu. Dopomáhá profilujícímu expertovi lépe poznat osobnostní rysy pachatele a přináší odpověď na druhou otázku – proč došlo ke spáchání trestného činu.

2.4 Samotné sestavení profilu – odpověď na otázku „KDO?“

Vyvrcholením procesu, kdy dojde k zodpovězení všech předchozích otázek, je fáze třetí – samotné sestavení hypotetického profilu pachatele. Odborník syntetizuje získané údaje ohledně chování (první fáze) a prožívání (druhá fáze) delikventa a formuje komplexní obraz o jeho psychickém založení. Tento úsek je vlastně účelem metody profilování. Profil by měl odrážet veškeré poznatky nashromážděné v průběhu

¹⁰⁷ ZÁHORSKÁ, Jindřiška. *Psychologická intervence při vyšetřování trestných činů*. 2007, s. 107.

¹⁰⁸ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2013, s. 80.

¹⁰⁹ Tamtéž.

¹¹⁰ O'HARA., Charles E. *Fundamentals of Criminal Investigation*. 2nd ed. Springfield (Illinois): Charles C. Thomas, 1970, s. 14. Cit. podle TURVEY, Brent E. *Criminal Profiling: An Introduction to Behavioral Evidence Analysis*. 2012, s. 312.

předchozích dvou fází a měl by nabízet odpověď na ústřední otázku, *kdo* daný čin spáchal.

Čírtková upozorňuje na možné pomýlení veřejnosti, že psychologickým profilem se rozumí přesné identifikační údaje, tedy že „*je to pan XY, který bydlí tam a tam.*“ A dále dodává, že „*vždycky psychologický profil obsahuje určité typové charakteristiky, které nasměrují tým, aby se zaměřil na hledání určité osoby podle třeba místa bydliště, podle věku, podle profese...*“¹¹¹ Jednotlivé prvky výsledného profilu se dají rozdělit do tří kategorií – fyzické rysy pachatele (věk, pohlaví, stavba těla aj.), netělesné deskriptivní rysy (rodinný stav, náboženské vyznání apod.) a kriminální stránka osobnosti (zdali jde o opakování trestné činnosti, jaký má pachatel vztah k místu činu atd.).¹¹² Obvykle ve zhotoveném profilu můžeme o pachateli nalézt následující informace:¹¹³

- pohlaví,
- přibližný věk,
- rasa,
- vzhled,
- rodinný stav,
- úroveň inteligence a stupeň vzdělání,
- sociální původ,
- životní styl,
- zaměstnání (i dřívější) a pracovní návyky,
- odhad bydliště (a jeho vztah k místu činu),
- stupeň mentální vyrovnanosti,
- patologické rysy chování (např. sexuální deviace),
- sexuální zralost,
- pravděpodobný motiv,
- pravděpodobná reakce na vyšetřování a doporučení, jak k pachateli přistupovat po jeho dopadení,

¹¹¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Interview. In: *Hyde Park ČT 24*. TV, ČT 24, 17. 2. 2011, 20:05. Dostupný také z: <http://www.ceskatelevize.cz/specialy/hydepark/17.2.2011/>

¹¹² KOCSIS, Richard N. *Criminal profiling: principles and practice*. 2006, s. 51.

¹¹³ VYHLÍDALOVÁ, Pavla. K otázce psychologického profilování. *Československá kriminalistika*. 1990, s. 70.

- kriminální minulost nebo
- pravděpodobnost opakování trestného činu.

Závěrečný profil je tedy soubor psychologických, fyzických, biografických a též demografických prvků. Velmi prospěšné jsou závěry odhalující specifické charakteristiky a jejich interpretace v pachatelově chování, jako např. excentričnost, výbušnost, automatismy v chování atd. Tyto rysy jsou navenek lépe pozorovatelné, a tedy je snazší je odhalit.¹¹⁴ S psychologickým portrétem jsou obeznámeni všichni členové kriminalistického týmu, upravují se dle něj vyšetřovací postupy a vymezuje se užší okruh pravděpodobných strůjců trestné činnosti. Psychologické profilování je dynamický proces, objeví-li se nové skutečnosti, je zapotřebí profil adaptovat. Po vypátrání pachatele se ověřuje efektivnost profilu.¹¹⁵

Určení některých charakteristik může být více problematické. Turvey¹¹⁶ mezi ně řadí věk, pohlaví a úroveň inteligence. Při stanovování *věku* pachatele dochází k pochybením nejčastěji. Odhadnout přibližný věk se nejlépe váže na svědectví očitého svědka nebo chování naznačující duševní poruchu (v takovém případě lze soudit, že pachatel je starší 18 let, jelikož zhruba plnoletost se pokládá za hranici, kdy se psychotické chování plně projeví). *Pohlaví* se často určuje dle předpokládaných odlišností v chování u muže a ženy. U žen se má za to, že se jedná o slabší, méně agresivní pohlaví, jež nemá natolik rozvinutou sexuální motivaci. Tyto domněnky se v dnešní době považují za zastaralé, přesto však mohou ovlivnit odborníkovu úvahu a zavést vyšetřování nesprávným směrem. *Intelligence* nemá pro odhalení pachatele oproti předchozím dvěma znakům tak výraznou vypovídací hodnotu. Velmi inteligentní osoby mohou spáchat chabě připravený zločin a naopak méně inteligentní jedinci jsou schopni rozpracovat složitý plán trestného činu, mají-li dostatek kriminálních zkušeností. Není-li dostatek přesvědčivých důkazů ohledně výše uvedených znaků (např. DNA u pohlaví), Turvey doporučuje tyto znaky z psychologického profilu zcela vynechat.

Typologii scéně deliktu, jež je zobrazena v kapitole č. 2.2, analýza místa činu a modus operandi, odpovídá shodně pojmenované rozdělení druhů pachatelů, přičemž se

¹¹⁴ MUSIL, Jan; KONRÁD, Zdeněk a Jaroslav SUCHÁNEK. *Kriminalistika*. 2001, s. 60.

¹¹⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila; ČERVINKA, František. Psychologické profilování: mýtus a skutečnost. *Kriminalistika*. 1995, s. 23.

¹¹⁶ TURVEY, Brent E. *Criminal Profiling: An Introduction to Behavioral Evidence Analysis*. 2012, s. 415 – 416.

předpokládá, že v organizované scéně deliktu je promítnuta charakteristika organizovaného pachatele a naopak v dezorganizované scéně deliktu charakteristika dezorganizovaného pachatele. Následující tabulka uvádí přehled rysů jednotlivých typů pachatele.¹¹⁷

Organizovaný pachatel	Dezorganizovaný pachatel
Průměrně nebo podprůměrně inteligentní	Podprůměrně inteligentní
Společenský typ	Asociální typ
S kvalifikovaným povoláním	Bez kvalifikovaného povolání
Sexuálně schopný	Potíže v sexuálním životě
Vyšší společenský/rodinný status	Nízký společenský/rodinný status
Otec pachatele se stabilním povoláním	Otec pachatele bez stabilního povolání
Nedůsledná disciplína v dětství	Tvrdá disciplína v dětství
Sebeovládání v průběhu páchaní deliktu	Úzkostlivý v průběhu páchaní deliktu
Požítí alkoholu v souvislosti s činem	Minimální užívání alkoholu v souvislosti s činem
Situační stres před spácháním deliktu	Minimální situační stres
Žijící s partnerem/partnerkou	Žijící sám
Mobilita (vlastnění auta)	Pracující/žijící v blízkosti místa čina
Sledování vyšetřování ve sdělovacích prostředcích	Minimální zájem o sdělovací prostředky a průběh vyšetřování
Změna místa povolání nebo bydliště po spáchání činu	Podstatná změna chování po spáchání činu

Tabulka 2

I přes zavedení této dichotomie je nutné vzít v potaz, že v podstatě neexistuje pachatel, který by spolehlivě zapadl buď do první, či do druhé kategorie. Důvodem mohou být nečekané okolnosti, kdy se například z důvodu vehementní obrany oběti stane z plánovaného znásilnění neorganizovaná vražda, nebo spolupráce více pachatelů,

¹¹⁷ TURVEY, Brent E. *Criminal Profiling: An Introduction to Behavioral Evidence Analysis*. 2012, s. 76; ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. 2013, s. 395; HOFMANOVÁ, Jiřina. *Behaviorální analýza: metoda sestavování kriminálního profilu pachatele*. 2010, s. 175.

kterí na scéně deliktu zanechají své „rukopisy“. Ponejvíce se tedy setkáme s třetí kategorií, již odborníci nazývají tzv. *smíšený typ*.¹¹⁸ (Podrobné znaky organizovaného a dezorganizovaného pachatele a jeho modu operandi ilustruji na konci textu v příloze této práce.)

2.4.1 Spolehlivost psychologického profilu

Lidé jsou inspirováni detektivními hrdiny z knih, seriálů a filmů a představují si, že psychologické profilování funguje v reálném světě obdobně, že se profilujícím odborníkovi podají základní informace o případu a on na základě různých domněnek přijde s naprosto přesným profilem pachatele. Je nutné zdůraznit pouhou *pravděpodobnost* výsledného profilu. Není možné nalézt dva trestné činy, které by byly do nejmenšího detailu naprosto shodné. Stejně tak neexistují dva absolutně stejní pachatelé. Metoda psychologického profilování nemůže zastoupit vyšetřovací proces. Jak upozorňuje psycholožka Polišenská, finální profil je odvislý od kvality vstupního materiálu potřebného ke tvorbě profilu. „[P]rofil pachatele... je pouze tak dobrý, jak dobře je shrnut veškerý materiál potřebný k vytvoření profilu.“¹¹⁹ Profilování nemůže nahradit samotné vyšetřování ani chyby v něm učiněné (naopak výskyt nedostatků v policejních podkladech může ze strany profilovače vést ke špatnému nasměrování vyšetřovatelů) a rozhodně neslibuje naprosto přesný popis zločince. Výstup z profilování má pouze pravděpodobnostní hodnotu. Dalo by se říct, že záleží na náhodě, do jaké míry se bude portrét shodovat s realitou. Což v podstatě potvrzuje i Brusselův výrok na adresu jeho až zázračně přesného popisu bombového útočníka Meteskyho. Brussel ke slavnému detailu dvouřadového saka uvedl: „Bylo mi jasné, že zde nemohu činit žádné poloviční závěry. Když už se mám mýlit, pak nesejde na tom, že budu ve 100 % vedle.“¹²⁰ Nutno podotknout, že profil nakonec opravdu posloužil k dopadení pachatele.

¹¹⁸ DRBOHLAV, Andrej. *Psychologie sériových vrahů: 200 skutečných případů brutálních činů sériových vrahů současnosti*. 2013, s. 25.

¹¹⁹ POLIŠENSKÁ, Veronika A. Profilování pachatelů trestných činů. *Kriminalistika*. 2008, s. 287. Dostupný také z: <<http://www.mvcr.cz/clanek/profilovani-pachatelu-trestnych-cinu.aspx>>

¹²⁰ Cit. podle ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. 2013, s. 398.

Jak již bylo řečeno v předešlých kapitolách, psychologické profilování funguje na principu předpokladu, že člověk do jakékoli své činnosti, tedy i do případného trestného činu, promítá svou osobnost. Do výsledku svého konání vtiskává svůj jedinečný rukopis. Existuje zde přímá úměrnost mezi množstvím a kvalitou vstupních dat o trestném činu a přesností navrženého psychologického profilu. Čím více informací se o pachateli, místě činu, oběti,... podaří vypátrat, tím spolehlivější portrét se dá předpokládat. Nemalou roli v procesu hrají samozřejmě i schopnosti a zkušenosti profilujícího odborníka.

Záhorská¹²¹ shodně s Čírtkovou¹²² udávají, že se úspěšnost této techniky pohybuje okolo 50 %, nejedná se tedy o žádné panaceum pro nedostatky vyšetřovacího procesu. Ani výsledky studií ukazující míru efektivnosti profilování, tedy míru úspěšné použitelnosti profilu pro objasnění případu, nejsou zrovna přesvědčivé. Velká Británie po analýze 184 případů ohlásila, že k přímému dopadení pachatele došlo na základě psychologického profilu jen ve 2,7 %. V USA shledali vyšší míru efektivnosti profilování, kdy podobná studie vykazala úspěch v 8 % ze zkoumaných případů.¹²³ Stále je však potřeba kalkulovat s faktem, že jen hrstka trestných činů je „profilovatelná“. Provedené studie ve Velké Británii i v Americe přinesly i zajímavé zjištění, že 90 % kriminalistů, kteří při vyšetřování trestné činnosti spolupracovali s profilujícím expertem, tuto metodu považují za vysoce produktivní a při vyšetřování dalších případů by ji opět využili.

Autoři článku *The Criminal Profiling Illusion: What's Behind the Smoke and Mirrors?* (Iluze psychologického profilování: Co se skrývá za tímto pozlátkem?) metodu profilování zpochybňují, protože „[t]his practice is being utilized by police agencies around the world despite no compelling scientific evidence that is reliable, valid, or useful“ ([t]ento postup se využívá policejními orgány na celém světě, i přestože o něm neexistují přesvědčivé důkazy, které jsou spolehlivé, opodstatněné nebo užitečné)¹²⁴.

¹²¹ ZÁHORSKÁ, Jindřiška. *Psychologická intervence při vyšetřování trestných činů*. 2007, s. 103.

¹²² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. 2013, s. 398.

¹²³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. 2013, s. 398 – 399.

¹²⁴ SNOOK, Brent; CULLEN, Richard M.; BENNELL, Craig et al. *The Criminal Profiling Illusion: What's Behind the Smoke and Mirrors?*. *Criminal Justice and Behavior* [online]. 2008, s. 1257. Dostupný z: <http://www.jirinahofmanova.cz/articles/criminal_justice_and_behavior.pdf>

2.5 Databáze využívané pro profilování

Téma databáze jsem načala již v kapitole pojednávající o vývoji psychologického profilování na území Spojených států amerických. V posledních desetiletích se vytvářely typické vzorce chování pachatelů jednotlivých trestných činů (znásilnění, sexuální vraždy, žhářství...). Při analýze chování pachatele se zpracovává velké množství dat, proto jako pomocník slouží výpočetní technika.¹²⁵ „Ke zvýšení efektivnosti profilů vznikají databáze známých pachatelů, které – kromě toho, že umožňují spojovat, resp. připsat různé činy jednomu pachateli na základě jeho ‚podpisu‘ – poskytují též velké množství informací o vazbách mezi různými způsoby provedení, zvláštnostmi místa činu a osobnosti pachatele.“ přibližují psycholožky Gillernová s Boukalovou.¹²⁶

Počítačové databáze byly vyvinuty s cílem vzájemného propojení nevyřešených i vyřešených závažných násilných trestných činů, jakými jsou vražda a sexuálně motivované činy. V roce 1985 FBI spustila první takový systém – ViCAP (Violent Criminal Apprehension Program). ViCAP funguje jako národní archiv násilných zločinů (převážně vražd, sexuálních útoků a únosů). Jak bylo popsáno výše, hlavním účelem programu je umožnění nalézt spojení mezi případy se shodnými nebo podobnými kriminalistickými znaky. Aby mohl ViCAP fungovat, regionální vyšetřovatelé musí vyplnit formulář popisující každý detail závažného trestného činu a odevzdat jej ústředí FBI k analýze.¹²⁷

Americká databáze inspirovala Královskou kanadskou jízdní policii (Royal Canadian Mounted Police), pod jejíž záštitou byl v roce 1993 vybudován podobný systém – ViCLAS (Violent Crime Linkage Analysis System). ViCLAS se stal světově nejpoužívanější počítačovou databází závažných trestných činů, uplatnění našel také v Belgii, Francii, Německu, Irsku, Nizozemí, Novým Zélandě, Švýcarsku, Velké Británii, Austrálii, Číně, Švédsku a od nového milénia též v České republice.¹²⁸

¹²⁵ HOFMANOVÁ, Jiřina. *Behaviorální analýza: metoda sestavování kriminálního profilu pachatele*. 2010, s. 10.

¹²⁶ GILLERNOVÁ, Ilona; BOUKALOVÁ, Hedvika aj. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. 2006, s. 91.

¹²⁷ NEWTON, Michael; FRENCH, John L. *Serial killers*. 1st ed. New York: Chelsea House Publishers, 2008, s. 100 – 101.

¹²⁸ WOODHAMS, Jessica; BENNELL, Craig. *Crime linkage: theory, research, and practice*. 1st ed. Boca Raton (Florida): CRC Press, 2015, s. 212.

Česká kriminalistka Hofmanová vysvětluje princip databází následovně: „*Jednotlivé trestné činy jsou propojovány na základě způsobu, jakým byly spáchány, tedy podle modu operandi. Kriminalista, v tomto případě analytik chování, sestavuje obraz chování oběti a pachatele v souvislosti s kriminální situací. Počítačový program pak umožňuje vyhledávat případy se stejnými nebo podobnými znaky.*“¹²⁹ A dodává, že samotný program ViCLAS dnes obsahuje více než 4500 závažných zločinů, jež se od roku 2000 v České republice odehrály.

2.6 Proaktivní využití psychologického profilu

Jak jsem již zmínila v kapitole č. 1.3, trestné činy vhodné pro psychologické profilování, aplikační rozsah tohoto instrumentu nekončí u tvorby pravděpodobného portrétu neznámého pachatele. Oblast použití samotného profilování je v dnešní době poměrně rozsáhlá. Čírtková vyjmenovává několik příkladů:¹³⁰

- *personality assessment* (určení pravděpodobnosti, že podezřelá osoba je skutečným pachatelem, včetně doporučení pro vedení výslechu dané osoby),
- *analýza série činů* (posouzení, zdali jsou trestné činy dílem stejného člověka),
- *cold cases* (za přispění profilování se obnovuje vyšetřování odložených případů),
- *analýza nebezpečnosti* (posouzení, zdali bude pachatel pokračovat v páčání trestné činnosti, a riziko, zdali usmrtí svou oběť např. u únosu),
- *threat assessment* (určení vážnosti hrozby např. při vydírání),
- *tvorba speciálních manuálů* (za účelem usnadnění výslechů podezřelých osob a obětí trestného činu) nebo
- *proaktivní strategie* (využití sdělovacích prostředků pro komunikaci s osobou pachatele).

¹²⁹ Cit. podle JANOUŠ, Vilém. Vraždy podle vzorce, unikátní systém loví zločince. In: *Deník.cz* [online]. 19.9.2011. [cit. 2016-03-01]. Dostupný z: <http://www.denik.cz/z_domova/vrazdy-podle-vzorce-unikatni-system-lovi-zlocince.html>

¹³⁰ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. 2013, s. 393.

Právě proaktivní strategii bych ráda věnovala pár řádků, jelikož v ní psychologické profilování našlo významné uplatnění. Principem proaktivní strategie je použití vytvořeného psychologického obrazu hledaného pachatele a jeho zveřejnění v masmédiích (v televizním či rozhlasovém vysílání, na internetu, v tisku). Tento postup stojí na myšlence, že prostřednictvím sdělovacích prostředků se může podařit navázat kontakt s pachatelem nebo jej vyprovokovat k takovému jednání, které nemá kriminální charakter a zároveň by vedlo k urychlení jeho dopadení.¹³¹ „*Pomocí prezentace v masových médiích lze u určitých typů pachatelů vyvolat anxieta, a to u těch, kteří poslouchají nebo čtou zprávy v médiích. Stupeň této úzkosti může být dosti vysoký na to, aby vyvolal náhlou činnost pachatele a ten tím na sebe soustředí pozornost.*“¹³² vysvětluje Valenta.

Zvláště před použitím složky „vyprovokování“ varuje Záhorská.¹³³ Považuje ji za nebezpečnou a doporučuje, aby se uplatňovala s nejvyšší opatrností jen v nejkrajnějších případech, kdy se jiné kriminalistické praktiky neshledávají s úspěchem a existuje reálná hrozba, že pachatel bude v páchání trestné činnosti pokračovat. Je přirozeně nežádoucí, aby vyprovokovaná aktivita vedla k rozšíření počtu obětí. Z tohoto důvodu se policisté snaží připravit si nejdříve vlastní plán pro delikventovo zaktivizování vedoucí k jeho dopadení.

V České republice tzv. proaktivní využití profilování zatím nenašlo takové uplatnění. České televizní stanice nespolupracují s policejními orgány, jak by bylo záhodno, a ve světle práva na svobodný přístup k informacím zveřejňují libovolné dostupné zprávy ohledně vyšetřování, což kriminalistům působí problémy v jejich práci. Situace se ale postupně zlepšuje, minimálně co se veřejnoprávních televizí týče, věří Záhorská.¹³⁴

S vlivem médií ve spojení s psychologickým profilováním jsme se mohli setkat už v kapitole č. 1.2, historický vývoj psychologického profilování, když jsem uváděla příklad až neuvěřitelně přesného profilu bombového atentátníka Meteskyho, který se setkal se skoro stoprocentním úspěchem. Metesky byl údajně věrným a pravidelným čtenářem denního tisku. Někteří autoři tvrdí, že vypracovaný psychologický obraz byl

¹³¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. 2013, s. 396 – 397.

¹³² VALENTA, Zbyněk. *Psychologické profilování u nás – ano či ne?*. *Československá kriminalistika*. 1992, s. 265.

¹³³ ZÁHORSKÁ, Jindřiška. *Psychologická intervence při vyšetřování trestných činů*. 2007, s. 113.

¹³⁴ Tamtéž.

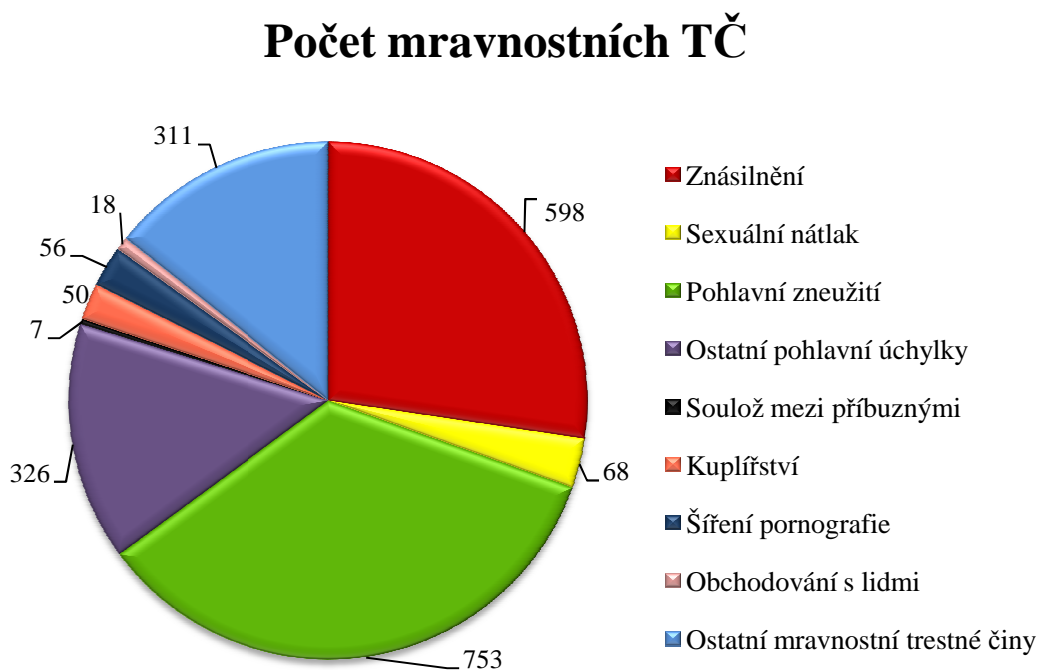
publikován ve známém periodiku „The New York Times“, čímž se mu otevřela možnost své oblečení (dvouřadové sako se všemi knoflíky zapnutými) vědomě pozměnit v souladu s Bruselovou předpovědí.¹³⁵

¹³⁵ SNOOK, Brent; CULLEN, Richard M.; BENNELL, Craig et al. The Criminal Profiling Illusion: What's Behind the Smoke and Mirrors?. *Criminal Justice and Behavior* [online]. 2008, s. 1264. Dostupný z: <http://www.jirinahofmanova.cz/articles/criminal_justice_and_behavior.pdf>

3. Možnosti využití psychologického profilování u trestného činu znásilnění

V této kapitole se hodlám podrobněji zabývat využitím psychologického profilování v souvislosti s trestným činem znásilnění, jenž spadá do výčtu trestných činů, u nichž lze psychologické profilování praktikovat (viz kapitola č. 1.3, trestné činy vhodné pro psychologické profilování). Čtenáře nejdříve seznamuji s některými statistickými údaji týkajícími se trestného činu znásilnění a s jeho právním vymezením na území České republiky.

Znásilnění je druhým nejčastějším mravnostním trestným činem v České republice. První místo náleží trestnému činu pohlavního zneužití.¹³⁶ Následující graf znázorňuje srovnání frekvence páchaní jednotlivých mravnostních deliktů v České republice pro rok 2015.

Graf 1 (zdroj: statistické přehledy kriminality Policie ČR)¹³⁷

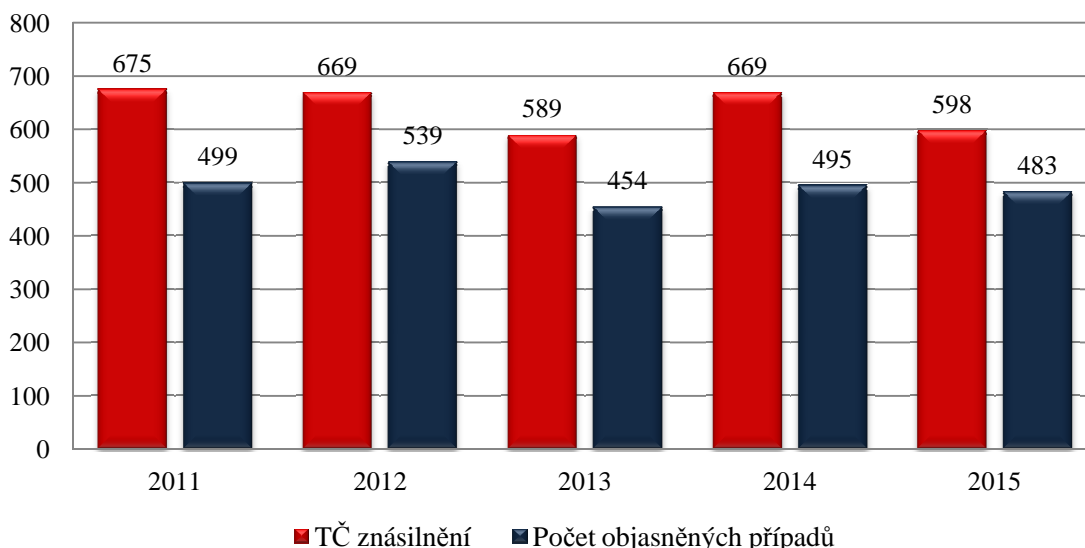
¹³⁶ V souladu s ustanovením § 187 odst. 1 trestního zákona, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, se trestného činu pohlavní zneužití dopustí ten, „kdo vykoná soulož s dítětem mladším patnácti let nebo kdo je jiným způsobem pohlavně zneužije“.

¹³⁷ Statistické přehledy kriminality. Policie České republiky [online]. [cit. 2016-03-02]. Dostupný z: <<http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>>

Z grafu můžeme vyčíst, že trestné činy znásilnění a pohlavní zneužití zabírají více než 50 % zaznamenaných mravnostních deliktů. Co se týče znásilnění, z drtivé většiny se jej v roce 2015 dopustili recidivisté (ve 213 případech), z celkového počtu spáchaných skutků byly vyšetřovány dokonce i dvě ženy. Přítomnost alkoholu či jiné návykové látky byla zjištěna jen u 63 jedinců.

Další graf porovnává počet spáchání trestného činu znásilnění za jednotlivé roky v posledních pěti letech, tedy v časovém úseku od roku 2011 do 2015. Graf dále ilustruje, kolik z případů bylo za daná období objasněno a kolik zůstalo nevyřešeno.

Počet TČ a jejich objasnění

Graf 2 (zdroj: statistické přehledy kriminality Policie ČR)¹³⁸

Údaje z grafu ovšem nejsou ve světle reality směrodatné. Odhaduje se, že pouhá tři procenta jedinců na policii oznámí, že se stali oběťmi trestného činu znásilnění.¹³⁹ Takto nízké procento se vysvětluje vysokým zastoupením vztahových znásilnění, kdy je pachatelem manžel či partner. Poškození jedinci poté mají tendenci z rodinných a společenských důvodů napadení tajit. Je-li přece jen vyšetřování zahájeno, nežádka se

¹³⁸ Statistické přehledy kriminality. *Policie České republiky* [online]. [cit. 2016-03-02]. Dostupný z: <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>

¹³⁹ MATOUŠKOVÁ, Ingrid. *Aplikovaná forenzní psychologie*. 2013, s. 161.

stává, že je zastaveno kvůli neudělení souhlasu oběti se zahájením či pokračováním trestního stíhání – v souladu s ustanovením § 163 trestního řádu, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, je v případě, že v době spáchání trestného činu znásilnění byl pachatel ve vztahu k oběti manželem, partnerem nebo druhem, možné trestní stíhání zahájit jen se souhlasem oběti.¹⁴⁰ Druhým důvodem bývá sklon k sebeobviňování. Oběť si klade otázku „Proč znova já?“ a nedaří se jí dojít k závěru, že jí chtěl jiný člověk úmyslně ublížit.¹⁴¹ Pozitivním poznatkem ale zůstává, že i přestože je ohlášena jen hrstka případů, k nalezení pachatele dochází ve velké většině z nich, přibližně v 74 – 81 %.

3.1 Právní úprava trestného činu znásilnění

Trestní zákoník, zákon č. 40/2009 Sb., řadí znásilnění do hlavy třetí zvláštní části trestního zákona, mezi trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, pod ustanovení § 185 TZ, jenž stanovuje, že se trestného činu znásilnění dopustí ten: *„Kdo jiného násilím nebo pohrůzkou násilím nebo pohrůzkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu styku, nebo kdo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti.“* Taková osoba bude potrestána odnětím svobody na šest měsíců až pět let. Vyšší trestní sazbou (dva až deset let) bude sankcionován ten, kdo uvedený čin spáchá souloží nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží, na dítěti nebo se zbraní. Odnětí svobody na pět až dvanáct let hrozí pachateli, který čin spáchá na dítěti mladším patnácti let nebo na jedinci vykonávajícím vazbu, trest odnětí svobody, ochranné léčení, zabezpečovací detenci, ochrannou nebo ústavní výchovu anebo nacházející se na obdobném místě, kde je omezena osobní svoboda, případně přivedí-li násilník takovým činem těžkou újmu na zdraví. Nejvyšší trestní sazba (deset až osmnáct let odnětí svobody) se přidělí tomu, kdo trestným činem znásilnění způsobí smrt oběti. V případě tohoto činu je trestná i příprava.¹⁴²

¹⁴⁰ Ustanovení § 163 trestního řádu, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktologie pro forenzní praxi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2014, s. 55.

¹⁴² Ustanovení § 185 trestního zákona, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Trestný čin znásilnění je považován za jeden z nejbrutálnějších trestných činů. Oběti jsou vystaveny silně ponižujícímu zacházení, které v nich zanechává dlouhodobé následky. Dopustit se trestného činu znásilnění může pachatel na kterémkoli člověku, bez ohledu na jeho pohlaví a věk. Dokonce jej lze spáchat i na svém manželovi / manželce, naplní-li se při takovém konání znaky skutkové podstaty tohoto trestného činu. K dokonání trestného činu znásilnění je nutné provést dvojí jednání – *násilné jednání* (postačí i pohrozit násilím nebo provedením jiné těžké újmy) a *pohlavní styk*. Násilím se zde myslí „*fyzický útok směřující k překonání nebo oslabení vážně míněného odporu znásilňované osoby a dosažení pohlavního styku proti její vůli*“¹⁴³. Ustanovení § 185 TZ od sebe odlišuje pohlavní styk a soulož. Termín pohlavní styk se totiž vykládá širě než soulož. Pohlavním stykem je míněn „*jakýkoliv způsob ukájení pohlavního pudu na těle jiné osoby*“¹⁴⁴, může jít tedy i o orální sex. Zatímco k vykonání soulože je zapotřebí spojení pohlavních orgánů.

Pachatel může trestný čin znásilnění provést i za využití bezbrannosti jedince. Bezbranností se pro účely trestního zákona myslí například fyzická neschopnost odporovat, opilost, hluboký spánek, spoutání, duševní choroba nebo nízký věk.¹⁴⁵

3.2 Postup při psychologickém profilování znásilnění

S vývojem metody psychologického profilování se zdokonalovaly i analytické postupy profilování jednotlivých trestných činů. Dnes již známe i konkrétní metodiku umožňující nám postřehnout a popsat celý průběh znásilnění. Znásilnění je komplexním vzorcem chování, v němž jsou obsaženy veškerá jednání pachatele, oběti i vzájemná interakce mezi zločincem a obětí. Poznání dílčích prvků kriminálního činu tvoří základ sestavení psychologického profilu.¹⁴⁶ Protivínský¹⁴⁷ tvrdí, že vypracované profily pachatelů znásilnění bývají úspěšnější než například u profilů sériových vrahů.

¹⁴³ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 603.

¹⁴⁴ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 2014, s. 606.

¹⁴⁵ V souladu s rozhodnutím č. 17/1982 Sb. rozh. tr.

¹⁴⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Postupy profilování u trestného činu znásilnění. *Kriminalistický sborník*. 2007, roč. 51, č. 4, s. 37.

¹⁴⁷ PROTIVÍNSKÝ, Miroslav. Od analýzy případu k profilu pachatele. *Kriminalistika*. 2007, s. 63.

Příčinu vidí ve výhodě, že v případě znásilnění může postižená osoba podat přímé informace o osobě pachatele i místě činu.

Pro účely procesu profilování se zkoumají především osobnost pachatele a oběti, skutkový děj trestného činu a motiv, který pachatele k útoku vedl.

3.2.1 Charakteristika pachatele

„Většinu sexuálních deliktů páchají lidé, kteří nejsou postiženi poruchou sexuální preference¹⁴⁸.“¹⁴⁹ Toto tvrzení pokládám za překvapivé a myslím, že mezi veřejností spíše převládá názor, že sexuální útočníci trpí některou z psychických chorob. Trestný čin znásilnění je často známkou, že se pachatel nedokázal socializovat s běžnými způsoby sexuálního uspokojování. Deviantní pachatelé jsou autory jen malého množství spáchaných znásilnění.¹⁵⁰

Psychiatr a sexuolog Pavlovský¹⁵¹ uvádí, že pachatelé jsou povětšinou muži ve věku do 30 let. Což potvrzují i statistiky českých soudů. Oproti tomu věková hranice zahraničních pachatelů znásilnění se pohybuje níže, udává se, že odpovědnými osobami bývají mladí jedinci, většinou pod 25 let.¹⁵²

Základní a dnes nejznámější typologie pachatelů znásilnění byla vytvořena na základě empirického výzkumu skutečných případů sériových znásilnění v roce 1980 jednotkou behaviorální vědy FBI. Klasifikace vychází z motivační struktury činu a předpokládá, že u sériových pachatelů nestojí v pozadí pouze sexuální motivace (puď, chtíč), nýbrž že k ní přistupují taktéž pohnutky moci a agrese. V klasifikačním přehledu jsou uvedeny čtyři kategorie pachatelů znásilnění.¹⁵³ Předem bych podotkla, že typologie je zaměřena hlavně na pachatele mužského pohlaví.

¹⁴⁸ Parafilie (dříve označované jako sexuální deviace, tedy jisté sexuální odchylky) se dělí na poruchy identity a poruchy sexuální preference. Mezi poruchy sexuální preference patří např. fetišismus, exhibicionismus, pedofilie, sadismus (častý u sexuálních vražd) nebo patologická sexuální agresivita (vyskytující se u znásilnění). (PAVLOVSKÝ, Pavel. *Soudní psychiatrie pro právníky*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2010, s. 67 – 68)

¹⁴⁹ PAVLOVSKÝ, Pavel. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 4. aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, 2012, s. 188.

¹⁵⁰ NOVOTNÝ, Oto; ZAPLETAL, Josef aj. *Kriminologie*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008, s. 319.

¹⁵¹ PAVLOVSKÝ, Pavel. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 2012, s. 188.

¹⁵² GILLERNOVÁ, Ilona; BOUKALOVÁ, Hedvika aj. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. 2006, s. 113.

¹⁵³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2013, s. 194 – 196; HOFMANOVÁ, Jiřina. *Behaviorální analýza: metoda sestavování kriminálního profilu pachatele*. 2010, s. 89 – 92.

- *Power-reassurance rapist*, „*Gentleman rapist*“ (pachatel ujišťující se o moci) – je to nejčastěji se vyskytující model pachatele znásilnění. Provedení činu je naplněním pachatelovy fantazie. Motivací je pachatelovo přesvědčení, že by s ním žádná žena dobrovolně nechtěla mít pohlavní styk. Trestným činem si kompenzuje pocit neschopnosti a dokazuje si svou mužnost. Tímto delikventem obyčejně bývá málo sebevědomý muž, jenž v životě ničeho významnějšího nedosáhl. Půjde spíše o asociálního člověka, který se oddává různým formám perverze – voyeurismus, exhibicionismus, stalking či fetišismus. V průběhu činu je zdvořilý a může klást oběti otázky týkající se jejího soukromí. Sexuální chování doprovází líbání a hlazení, pachatel touží po tom, aby se oběť sexuálního aktu zúčastnila. Stupeň násilí je velmi nízký, pachatel nemá v úmyslu oběť zranit a ani nedokáže řešit vzdor oběti. Způsobem přiblížení se k oběti bývá překvapivý útok (více v kapitole č. 3.2.3, modus operandi).
- *Power-assertive rapist*, „*Macho man*“ (využívající pachatel) – dá se konstatovat, že „power-assertive rapist“ je pachatelem lovcem využívajícím vhodnou situaci. Hlavním záměrem je donutit oběť k sexuálnímu aktu, nehledě na její reakci. Donucením demonstruje svou dominanci a neváhá použít i vyšší míru násilí, případně pohrozit zbraní. Jeho verbální projev je drsný, urážlivý, příkazující a orientovaný na sebe. Delikvent je pravděpodobně atletické postavy, na niž je pyšný a často se zdržuje v nočních zábavních podnicích. Není vyloučeno nadměrné požívání alkoholu a drog.
- *Anger rapist*, „*Woman hater*“ (zlostný pachatel) – sexuální jednání je důsledkem hněvu a vzteku. Oběť představuje nenáviděnou osobu. Skutek může reflektovat špatné zkušenosti s konkrétními jedinci, např. urážky od manželky, ale pachatel je primárně mizogyn (chorobně nenávidí ženy). Jako přístup k oběti volí bleskový útok (viz kapitola č. 3.2.3, modus operandi), průběh činu doprovází agresivní chování, které může končit i brutální vraždou, akt je krátký a slouží především k uvolnění vzteku.

- *Sadistic rapist*, „*Sexual sadist*“ (sadistický pachatel) – sexuální chování je motivováno sexuálními a zároveň agresivními pohnutkami. Se sexuálním vzrušením úměrně rostou i agresivní emoce. Hněv nemusí být zpočátku vůbec patrný, objeví se až následně spolu se sexuálním puzením. Oproti předchozímu, zlostmému pachateli, sadistické jednání je soustředěno jen na ty části těla, které mají sexuální význam, jakožto na genitálie, prsa, konečník či ústa oběti. Tento typ je spíše ojedinělý, ale také nejvíce brutální a nebezpečný. Svou oběť mučí fyzicky a psychicky i několik dnů. Sexuální akt během jednoho skutku několikrát opakuje.

3.2.2 Charakteristika oběti

O znásilnění panuje představa, že se jedná o akt náhlého přepadení, kdy útočník napadá neznámou oběť bez jakéhokoli předchozího upozornění. Ve skutečnosti se však znásilnění odehrává většinou jako vztahový delikt. Udává se, že až v 70 % z případů existuje mezi pachatelem a obětí nějaká předešlá interakce.¹⁵⁴ Tyto citové vazby poté způsobují silnější následné trauma oběti. Na základě existence pouta mezi pachatelem a obětí zavedli odborníci typologii tzv. socializovaného a nesocializovaného znásilnění. V případě *socializovaného znásilnění* lze předpokládat, že se pachatel s obětí dobře zná. Ke kriminálnímu chování může dojít například na schůzce či na večírku a zpravidla mu předchází přátelská či svádívá konverzace, častěji se zde objevuje výskyt alkoholu v krvi obou, pachatele i oběti. Lze sem zařadit i určitá znásilnění manželek a partnerek – v takovém případě může jít o projev motivované snahy dokázat si, že nad druhou osobou má pachatel stále kontrolu, případně může být motivem msta. Vlastní provedení činu je realizováno za použití menší intenzity násilí. *Nesocializované znásilnění* páchá obvykle pro oběť neznámý pachatel. Spáchání činu zpravidla nedoprovází dvoření ani svádění a v průběhu se vyznačuje značnou mírou agrese.¹⁵⁵

Výslech oběti je významným zdrojem informací pro tvorbu pravděpodobného psychologického portrétu. Vzhledem k prožitému traumatu je nutné vést dotazování

¹⁵⁴ NOVOTNÝ, Oto; ZAPLETAL, Josef aj. *Kriminologie*. 2008, s. 314 – 315.

¹⁵⁵ GILLERNOVÁ, Ilona; BOUKALOVÁ, Hedvika aj. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. 2006, s. 48 – 49.

velice opatrně, ale zároveň pečlivě, má-li poskytnout dostatečné a kvalitní údaje o činu. Odborník zpravidla pokládá oběti tyto otázky: *Jakým způsobem se pachatel přiblížil k oběti? Jak nad ní získal kontrolu? Jak reagoval na obranu ze strany oběti? Projevily se u pachatele během činu sexuální poruchy? Co pachatel během znásilnění říkal a jaký slovní projev požadoval od oběti? Odnesl si pachatel z místa činu nějaké předměty?*¹⁵⁶ Odpovědi na uvedené otázky profilovači dotváří představu o psychickém rozpoložení pachatele, o jeho pravděpodobném motivu a zejména o způsobu provedení deliktu. Většinou z nich se zabývám v následující kapitole – modus operandi.

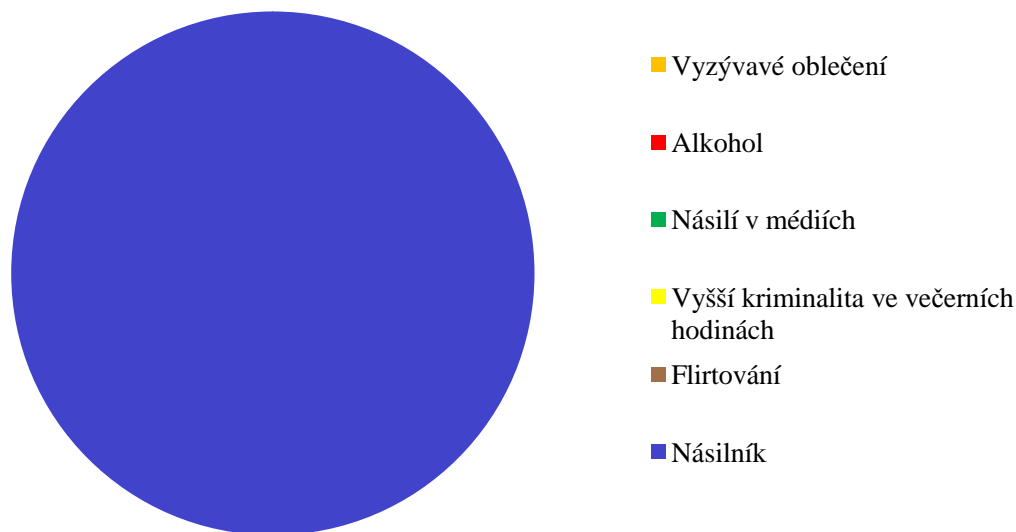
Citlivějším tématem se jeví otázka přispění oběti k uskutečnění trestného činu znásilnění. Pavlovský tuto myšlenku vyvrací a uvádí, že „z forenzně sexuologického hlediska... rizikové jednání ze strany oběti [kupříkladu vyzývavé oblečení, autostop] není při posuzování pachatele významné“.¹⁵⁷ Chování oběti totiž nemá vliv na schopnost útočníka určit, že se dopouští protispolečenského jednání, a taktéž neovlivňuje způsobnost pachatele zdržet se takového jednání. Tento názor potvrzuje i současný ministr pro lidská práva Jiří Dienstbier, když pro účely konference „Znásilnění: o čem se nemluví?“ publikoval výmluvný graf ilustrující příčiny znásilnění.¹⁵⁸

¹⁵⁶ PROTIVÍNSKÝ, Miroslav. Od analýzy případu k profilu pachatele. *Kriminalistika*. 2007, s. 64 – 66.

¹⁵⁷ PAVLOVSKÝ, Pavel. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 2012, s. 188.

¹⁵⁸ DIENSTBIER, Jiří. [Dnes se koná konference "Znásilnění: o čem se nemluví?"...]. In: *Facebook* [online], 8. 12. 2015 v 10:06 [cit. 2015-12-8]. Dostupný z: <https://www.facebook.com/dienstbier.jiri/photos/a.10150354907192270.365304.108703067269/10153730215117270/?type=3&theater>

Příčiny znásilnění

Graf 3

Průzkumy se zabývají hlavně zjištěním, jaké emoce v průběhu činu oběti prožívají, a určením, které obranné reakce vedou ke zmaření útoku násilníka. Jeden z výstupů z posuzování výpovědí 21 žen, které vyšetřovatelům popsaly své pocity z průběhu násilného sexuálního aktu, přinesl následující čísla:¹⁵⁹

- strach ze smrti – až 90 %,
- ponížení – 40 %,
- bezmocnost – 60 %,
- hnus – 40 %,
- vztek – 55 %,
- odstup (tzv. chladná hlava) – 20 %.

Procenta udávají četnost prožitku uvedené pocity. Převládající emocí je obava ze smrti. Přibližně polovina zažívá pocity ponížení, bezmoci, zhnusení a zloby. Udržet si „chladnou hlavu“ a pokusit se krizovou situaci vyřešit racionálním způsobem dokáže jen každá pátá žena.

¹⁵⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Oběti znásilnění. *Kriminalistika*. 2002, roč. 35, č. 3, s. 198 – 199.

Jiný výzkum se zaměřil na účinné formy odporu vůči násilníkovi. Informace podalo 127 žen. Jako nejefektivnější strategii uvedly hlasité volání o pomoc a snahu komunikovat s pachatelem. Co se týče fyzické obrany, názory se značně rozcházel – přes polovinu účastnic vypovědělo, že aktivní fyzický odpor spíše pachatele povzbudil v kriminálním chování. Jiné studie k tomu doplňují, že také vlašný odpor a prosby o slitování motivují k pokračování v sexuálním útoku.¹⁶⁰

3.2.3 Modus operandi

Pokud oběť útok přežije, její výpověď vnese do vyšetřování nezastupitelné informace o osobnosti pachatele a způsobech jeho chování během činu. Nicméně vlivem silného psychického otřesu není vyloučeno, že její výpověď nebude obsahovat zavádějící tvrzení. Poškozená osoba může vnímat některé skutečnosti zkresleně, např. dobu útoku, fyzický vzhled delikventa, jeho věk apod. Ovšem dochází i k takovým znásilněním, kdy pachatel oběť ihned po přepadení omráčí a ta při výslechu není schopná podat žádné popisující údaje. V odborné literatuře se uvádí tři formy přístupu pachatele k oběti znásilnění:¹⁶¹

- *Podvodný přístup (con approach)* – spočívá ve lsti na straně pachatele. Ten k oběti zpravidla přistupuje se zdánlivě neškodným úmyslem dotázat se například na cestu, nebo aby jí poskytl jistý typ pomoci. Podvodný přístup dokazuje pachatelovu schopnost společenské interakce.
- *Bleskový přístup (blitz approach)* – zahrnuje počáteční násilný útok, jehož účelem je podmanění a zranění napadané osoby. Útočník může použít i zbraň. Důsledkem bývají rozsáhlejší poranění na těle oběti. Tento typ není příliš častý.
- *Překvapivý přístup (surprise approach)* – se vyznačuje zneužitím vyšší míry bezbrannosti oběti. Pachatel si vyhlíží osamělé jedince, či dokonce spící, a znenadání na ně útočí. Útok doprovází verbální výhružky nebo i přítomnost zbraně, ale k žádné opravdové tělesné újmě nedochází. Uvádí se, že tato

¹⁶⁰ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Oběti znásilnění. *Kriminalistika*. 2002, s. 198 – 202.

¹⁶¹ GILLERNOVÁ, Ilona; BOUKALOVÁ, Hedvika aj. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. 2006, s. 50 – 52.

forma přiblížení u pachatele bývá nejběžnější. Užívají ji především muži s nižším sebevědomím, kteří příliš nevěří, že by dokázali oběť oklamat lstí nebo si ji podrobit fyzickým násilím.

Významným komponentem na scéně deliktu je i forma udržování kontroly nad obětí. Míra intenzity použitého násilí může naznačovat prezenci některého ze specifických znaků v rámci tzv. personifikace pachatele, např. overkilling (blíže v kapitole č. 2.2, analýza místa činu a modus operandi), a tím prozradit více o psychice útočníka. Dle Čírtkové se můžeme setkat se čtyřmi podobami kontroly:¹⁶²

- pouhá přítomnost pachatele (ač se to může zdát málo uvěřitelné, jakmile se útočník oběti zmocní, často k paralyzaci oběti postačí i pouhá přítomnost pachatele, důvodem je velký strach oběti),
- slovní výhružky (pro profilování je podstatné hlavně zjištění, zdali byly výhružky realizovány),
- zastrasování zbraní nebo
- použití fyzického násilí (stupeň použitého násilí svědčí o motivaci pachatele).

Nejen oběť, ale i delikvent je během svého kriminálního chování vystaven vysoké dávce stresu. Musí se vyrovnat s obavou z odhalení jeho totožnosti, ze zadržení nebo zranění. V souvislosti s tím se zkoumá pachatelova reakce na obranu oběti. Odborníci rozeznávají pět variant. Pachatel:¹⁶³

- se vzdá a v útoku ustane (např. z důvodu nadměrného odporu oběti),
- uzavře s obětí kompromis (např. místo soulože vyžaduje alespoň orální uspokojení),
- uteče z místa činu (např. protože je překvapen prudkým vzdorem oběti nebo nechce působit nadbytečná zranění),

¹⁶² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Postupy profilování u trestného činu znásilnění. *Kriminalistický sborník*. 2007, s. 37.

¹⁶³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Postupy profilování u trestného činu znásilnění. *Kriminalistický sborník*. 2007, s. 37 – 38; PROTIVÍNSKÝ, Miroslav. Od analýzy případu k profilu pachatele. *Kriminalistika*. 2007, s. 64.

- vyhrožuje oběti,
- použije drogu k omámení oběti nebo
- je agresivní (zintenzivní svůj útok).

Dále se v souvislosti s analýzou způsobu provedení trestného činu znásilnění zkoumá: zdali se u pachatele během kriminálního chování vyskytly sexuální poruchy, např. obtíže s vyvrcholením (problém s vyvrcholením může zvýšit útočnickovu agresivitu); jaká verbální komunikace mezi pachatelem a obětí proběhla; nebo jestli si pachatel vzal nějaké předměty (např. odcizení cenných předmětů nasvědčuje na finanční potíže delikventa).

Boukalová s Gillernovou ve své publikaci předkládají poznatky ze zahraničního výzkumu ohledně modu operandi znásilnění. Výzkum zjistil, že: *„Nejčastějším místem prvního kontaktu pachatele s obětí byly ulice, nádraží, restaurace a prostředky hromadné dopravy. Pachatel zpravidla začínal kontakt verbálně, často se vydával za úřední osobu. Delikt se nejčastěji odehrával v autě pachatele, v bytě (pachatele či oběti), v restauraci nebo na domovním schodišti. Vlastní sexuální aktivity s obětí pak zahrnují celou škálu sexuálního chování, od osahávání, někdy líbání, přes masturbaci k vaginálnímu, orálnímu či análnímu sexu. S útokem sadistického pachatele bývá navíc spojeno ponižování nebo týrání oběti. Anální sex se v rámci znásilnění častěji vyskytuje u kriminálních recidivistů a u sexuálních sadistů.“*¹⁶⁴

Závěrem bych chtěla vyzdvihnout, že trestný čin znásilnění bývá opředen mnoha mylnými představami. Následující tabulka porovnává běžné mínění (stereotypy) veřejnosti (a bohužel kolikrát i osob činných v trestním řízení) s fakty ověřenými zkušenostmi:¹⁶⁵

¹⁶⁴ GILLERNOVÁ, Ilona; BOUKALOVÁ, Hedvika aj. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. 2006, s. 51.

¹⁶⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. 2013, s. 189 – 190.

Kognitivní stereotypy:	Empirická fakta:
Znásilnění probíhá formou přepadení.	Znásilnění se většinou odehrává v sociální blízkosti.
Sexuální násilníci jsou většinou psychicky vyšinutí a nápadní.	Duševně chorých či sociálně nápadnějších sexuálních násilníků je menšina.
Většina žen se v průběhu znásilnění masivně brání.	Většina žen se obvykle snaží o verbální obranu. Strach o život oběti paralyzuje.
Znásilnění způsobuje hlavně těžkou újmu na tělesném zdraví.	Znásilnění většinou končí lehčími až středními fyzickými zraněními. Závažnější jsou poškození psychická.
Ženy vnímají znásilnění jako agresivní, vynucený sexuální styk.	Ženy vnímají znásilnění jako existenciální ohrožení života.

Tabulka 3

Závěr

Metoda psychologického profilování pachatele není úplně nový příspěvek do kriminalistické praxe, širokou pozornost si ale získala až v druhé polovině 20. století, kdy byla postupně oficiálně začleňována do procesu vyšetřování závažné trestné činnosti. Existuje několik přístupů a teorií, které tuto techniku popisují. Jejich vývoj byl často odlišný v závislosti na geografickém určení, hlavním hybatelem se ovšem staly Spojené státy americké.

Při postupu sestavování psychologického profilu, jenž je ústředním cílem této metody, se odborníci zpravidla snaží vybírat z těch teoretických koncepcí, které by mohly přinést úspěch. Výsledný profil je však souhrn pouze pravděpodobných fyzických a psychických rysů hledaného pachatele, a tedy nejde, jak se občas veřejnost mylně domnívá, o určení konkrétních identifikačních údajů pachatele. Právě zmíněná pravděpodobnost, a v souvislosti s tím i nejistá efektivnost profilu, bývá nezdůvodněným důvodem kritických reakcí v kruhu odborníků. Přestože se psychologické profilování nedá pokládat za zaručený nástroj pro dopadení pachatele, vyšetřovatelé jej často oceňují pro jeho přínos v podobě nového pohledu na věc a lepšího pochopení spáchaného činu.

Na počátku vypracovávání této práce jsem s pojmem psychologické profilování pachatele měla jen okrajové zkušenosti, a to díky absolvování výběrového předmětu Soudní psychologie pod vedením docentky Čírtkové. Při bližším seznamování se s touto mnohostrannou metodou mě překvapilo, jak velký zájem mezi experty specializujícími se na kriminalistickou psychologii vzbudila, kolik bylo za poměrně krátkou dobu moderního praktikování profilování vytvořeno teoretických koncepcí popisujících způsob jeho použití, a taktéž i rozpačitý a mnohdy vzdorovitý ohlas, který v souvislosti se zaváděním této metody mezi odborníky panuje.

Svou práci jsem se pokusila koncipovat tak, aby sloužila jako všeobecný zdroj informací o technice psychologického profilování. Úskalím při plnění tohoto úkolu mi byl fakt, že psychologické profilování nepředstavuje exaktní a ustálený proces. Je to velmi mladá disciplína a odborníci se na způsobu jejího praktikování často ani neshodují. Ve speciální části jsem se pak zaměřila na použití profilování u trestného činu znásilnění. Demonstrovala jsem jeho konkrétní specifika na analýze pachatelů

znásilnění, jejich obětí a způsobu provedení násilného aktu. Věřím, že se mi podařilo vytyčeného cíle dosáhnout.

Seznam zkratek

ABP	Academy of Behavioral Profiling
BAUs	Behavioral Analysis Units
BSU	Behavioral Science Unit
ČR	Česká republika
FBI	Federal Bureau of Investigation
NCAVC	National Center for the Analysis of Violent Crime
TČ	trestný čin
TZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
USA	United States of America
ViCAP	Violent Criminal Apprehension Program
ViCLAS	Violent Crime Linkage Analysis System

Seznam použité literatury

Knihy:

BARTOL, Curtis R.; BARTOL, Anne M. *Criminal & Behavioral Profiling*. 1st ed. Thousand Oaks (California): SAGE Publications, 2013, 346 s. ISBN 978-1-41298-308-2.

CANTER, David V.; YOUNGS, Donna. *Investigative Psychology: Offender Profiling and the Analysis of Criminal Action*. 1st ed. Hoboken (New Jersey): Wiley, 2009, 470 s. ISBN 978-0-47002-397-6.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. 3. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, 445 s. ISBN 978-80-7380-461-9.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forezní praxi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2014, 160 s. ISBN 978-80-262-0582-1.

DRBOHLAV, Andrej. *Psychologie sériových vrahů: 200 skutečných případů brutálních činů sériových vrahů současnosti*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013, 466 s. ISBN 978-80-247-4371-4.

GILLERNOVÁ, Ilona; BOUKALOVÁ, Hedvika aj. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, 280 s. ISBN 80-246-1293-3.

HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. 1. vyd. v ČR. Praha: Budka, 1993, 297 s. ISBN 80-90 15 49-0-5.

HERETIK, Anton. *Forezná psychológia: pre psychologov, právnikov, lekárov a iné pomáhajúce profesie*. 1. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2004, 376 s. ISBN 80-10-00341-7.

HOFMANOVÁ, Jiřina. *Behaviorální analýza: metoda sestavování kriminálního profilu pachatele*. 1. vyd. Praha: Jaroslav Hofman, 2010, 324 s. ISBN 978-80-904379-0-6.

CHMELÍK, Jan. *Zločin bez hranic: vyšetřování terorismu a organizovaného zločinu: učebnice pro vysoké školy bezpečnostně právního a kriminalistického zaměření*. 1. vyd. Praha: Linde, 2004, 185 s. ISBN 80-7201-480-3.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, 976 s. ISBN 9788075020444.

KOCSIS, Richard N. *Criminal profiling: principles and practice*. 1st ed. Totowa (New Jersey): Humana Press, 2006, 273 s. ISBN 1-58829-639-3.

KOCSIS, Richard N. *Serial Murder and the Psychology of Violent Crimes*. 1st ed. Totowa (New Jersey): Humana Press, 2008, 306 s. ISBN 978-1-58829-685-6.

KONRÁD, Zdeněk; STRAUS, Jiří aj. *Kriminalistika: teorie, metodologie a metody kriminalistické techniky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014, 318 s. ISBN 978-80-7380-535-7.

MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 2. upr. vyd. Praha: Linde, 1999, 572 s. ISBN 80-7201-167-7.

MARLOWE, John. *Nejkrutější psychopati v dějinách*. Vyd. 1. Frýdek-Místek: Alpress, 2009, 303 s. ISBN 978-80-7362-650-1.

MATOUŠKOVÁ, Ingrid. *Aplikovaná forenzní psychologie*. 1. vyd. Praha: Grada, 2013, 296 s. ISBN 978-80-247-4580-0.

MUSIL, Jan; KONRÁD, Zdeněk a Jaroslav SUCHÁNEK. *Kriminalistika*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2001, 512 s. ISBN 80-7179-362-0.

NĚMEC, Bohuslav. *Základy kriminalistiky*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra, Hlavní správa veřejné bezpečnosti, 1954, 335 s.

NETÍK, Karel; HÁJEK, Stanislav a Daria NETÍKOVÁ. *Psychologie v právu: úvod do forenzní psychologie*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1997, 140 s. Beckova skripta. ISBN 80-7179-177-6.

NEWTON, Michael; FRENCH, John L. *Serial killers*. 1st ed. New York: Chelsea House Publishers, 2008, 119 s. ISBN 978-0-7910-9411-2.

NOVOTNÝ, Oto; ZAPLETAL, Josef aj. *Kriminologie*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008, 528 s. ISBN 978-80-7353-376-8.

PALERMO, George B.; KOCSIS, Richard N. *Offender profiling: An Introduction to the Sociopsychological Analysis of Violent Crime*. 1st ed. Springfield (Illinois): Charles C. Thomas, 2005, 266 s. ISBN 0-398-07549-2.

PAVLOVSKÝ, Pavel. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 4. aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, 2012, 232 stran. ISBN 978-80-247-4332-5.

PAVLOVSKÝ, Pavel. *Soudní psychiatrie pro právníky*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2010, 80 s. ISBN 978-80-87146-36-1.

SLUŠNÝ, Jaromír. *Nejděsivější československé zločiny*. 2. rozš. a upr. vyd. Praha: XYZ, 2012, 204 s. ISBN 978-80-7388-638-7.

STREJC, Přemysl. *Soudní lékařství pro právníky*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2000, 116 s. ISBN 80-7179-364-7.

ŠULC, Viktorín. *Panoptikum sexuálních vražd*. 1. vyd. Praha: Epocha, 2013, 466 s. ISBN 978-80-7425-182-5.

TURVEY, Brent E. *Criminal Profiling: An Introduction to Behavioral Evidence Analysis*. 4th ed. Burlington (Massachusetts): Academic Press, 2012, 679 s. ISBN 978-0-12-385243-4.

WOODHAMS, Jessica; BENNELL, Craig. *Crime linkage: theory, research, and practice*. 1st ed. Boca Raton (Florida): CRC Press, 2015, 396 s. ISBN 978-1-4665-0675-6.

ZÁHORSKÁ, Jindřiška. *Psychologická intervence při vyšetřování trestných činů*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007, 135 s. ISBN 978-80-7367-236-2.

Odborné články:

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Oběti znásilnění. *Kriminalistika*. 2002, roč. 35, č. 3, s. 197-205. ISSN 1210-9150.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Ovlivňují mýty vyšetřování trestného činu znásilnění?. *Kriminalistika*. 2014, roč. 47, č. 3, s. 168-175. ISSN 1210-9150.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Postupy profilování u trestného činu znásilnění. *Kriminalistický sborník*. 2007, roč. 51, č. 4, s. 37 – 40.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Současné trendy v kriminalistické psychologii. *Kriminalistika*. 2007, roč. 40, č. 1, s. 27 – 33.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila; ČERVINKA, František. Psychologické profilování: mýtus a skutečnost. *Kriminalistika*. 1995, roč. 28, č. 1, s. 21 – 29.

GRUMLÍK, René. Psychiatrické expertizy v trestních věcech z let 1988 až 1991. *Československá kriminalistika*. 1992, roč. 25, č. 4, s. 340-344.

NETÍK, Karel; NEUMANN, Jan. Metoda psychologického profilování pachatele: příspěvek forenzní psychologie kriminalistické praxi. *Československá kriminalistika*. 1990, roč. 23, č. 1-2, s. 73 – 76.

POLIŠENSKÁ, Veronika A. Profilování pachatelů trestných činů. *Kriminalistika*. 2008, roč. 41, č. 4, s. 287 – 294. Dostupný také z: <<http://www.mvcr.cz/clanek/profilovani-pachatelu-trestnych-cinu.aspx>>

PROTIVÍNSKÝ, Miroslav. Od analýzy případu k profilu pachatele. *Kriminalistika*. 2007, roč. 40, č. 1, s. 63 – 69.

SNOOK, Brent; CULLEN, Richard M.; BENNELL, Craig et al. The Criminal Profiling Illusion: What's Behind the Smoke and Mirrors?. *Criminal Justice and Behavior* [online]. October 2008, vol. 35, issue 10 [cit. 2016-01-17], s. 1257-1276. Dostupný z: <http://www.jirinahofmanova.cz/articles/criminal_justice_and_behavior.pdf>. ISSN 0093-8548.

VALENTA, Zbyněk. Psychologické profilování u nás – ano či ne?. *Československá kriminalistika*. 1992, roč. 25, č. 3, s. 262 – 265.

VYHLÍDALOVÁ, Pavla. K otázce psychologického profilování. *Československá kriminalistika*. 1990, roč. 23, č. 1-2, s. 68 – 72.

Internetové a ostatní zdroje:

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Interview. In: *Hyde Park ČT 24*. TV, ČT 24, 17. 2. 2011, 20:05. Dostupný také z: <<http://www.ceskatelevize.cz/specially/hydepark/17.2.2011/>>

DIENSTBIER, Jiří. [Dnes se koná konference "Znásilnění: o čem se nemluví?"...]. In: *Facebook* [online], 8. 12. 2015 v 10:06 [cit. 2015-12-8]. Dostupný z: <<https://www.facebook.com/dienstbier.jiri/photos/a.10150354907192270.365304.108703067269/10153730215117270/?type=3&theater>>

International Association of Forensic Criminologists. [online]. [cit. 2016-02-13]. Dostupný z: <<http://www.profiling.org/>>

International Research Centre for Investigative Psychology. *University of Huddersfield*. [online]. [cit. 2016-02-14]. Dostupný z: <<http://www.hud.ac.uk/research/researchcentres/ircip/>>

Investigations & Operations Support. *The FBI: Federal Bureau of Investigation* [online]. [cit. 2016-02-13]. Dostupný z: <<https://www.fbi.gov/about-us/cirg/investigations-and-operations-support>>

Jack the Ripper was Polish immigrant Aaron Kosminski, book claims. In: *The Guardian* [online]. 8. 9. 2014. [cit. 2016-03-09]. Dostupný z: <<http://www.theguardian.com/uk-news/2014/sep/08/jack-the-ripper-polish-aaron-kosminski-dna>>

JANOŮŠ, Vilém. Vraždy podle vzorce, unikátní systém loví zločince. In: *Deník.cz* [online]. 19.9.2011. [cit. 2016-03-01]. Dostupný z: <http://www.denik.cz/z_domova/vrazdy-podle-vzorce-unikatni-system-lovi-zlocince.html>

Statistické přehledy kriminality. *Policie České republiky* [online]. [cit. 2016-03-02]. Dostupný z: <<http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>>

Právní předpisy:

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Seznam příloh

- Příloha 1 Znak organizovaného a dezorganizovaného pachatele a scény deliktu
(zdroj: DRBOHLAV, Andrej. *Psychologie sériových vrahů: 200 skutečných případů brutálních činů sériových vrahů současnosti*. 2013, 22 – 24.)

	Neorganizovanost	Organizovanost
Psychologický profil		
Osobnost	Průměrně inteligentní (zjištěné IQ 92,5)	Nadprůměrně inteligentní (zjištěné IQ 113,9)
	Obvykle základní vzdělání nebo nedokončená střední škola	Obvykle dokončená střední škola nebo univerzita
	Obvykle nenápadný nebo nepříliš důvěryhodný	Obvykle charismatický, důvěryhodný a dobře vypadající
Dětství	Otec přítomen výjimečně nebo zcela chybí	Otec přítomen stále
	Otec neměl stabilní zaměstnání	Otec měl stabilní zaměstnání
	V dětství byl obětí psychického a emocionálního týrání	V dětství byl obětí fyzického týrání
	Obvykle rozporuplné a volatilní rodinné vztahy	Obvykle ambivalentní a nenávislné rodinné vztahy
Behaviorální profil		
Adaptabilita a vztahy	Sociálně nejistý	Sociálně a právně způsobilý
	Manuálně neschopný, těžko hledá stabilní zaměstnání	Manuálně zručný a preferuje řemeslná zaměstnání
	Žije sám	Žije v partnerském vztahu či v rodině
	Nenavazuje kontakt a nejeví zájem o vážnější seznámení	Navazuje kontakt a rád se seznamuje
Zájmy a návyky	Minimální zájem o sdělovací prostředky	Zájem o sdělovací prostředky
	Obvykle špatné hygienické návyky	Obvykle správné hygienické návyky
	Obvykle nepořádný a bez schopnosti uklízet	Obvykle udržuje pořádek a uklízí
	Žije a pracuje v blízkosti místa činu	Obvykle se stěhuje nebo má zaměstnání na cestách
	Obvykle užívá staré a zanedbané auto/dodávku	Obvykle užívá nové, reprezentativní auto/sportovní auto
	Obvykle má doma skrýš	Obvykle nemá doma skrýš

Modus operandi		
Vrah	Činy neplánuje a jedná impulzivně	Činy plánuje a jedná s rozvahou
	Aktivní spíše v noci	Aktivní spíše přes den
	Obvykle náhlá a impulzivní touha činit násilí	Sebeovládání a zdrženlivost
	Obvykle si svou oběť představuje	Obvykle si svou oběť nepředstavuje
	Obvykle absence konverzace a interakce	Obvykle má potřebu s obětí při činu komunikovat
	Obvykle má potřebu se navracet na místo činu za účelem znovuprožití činu ve vzpomínkách	Obvykle má potřebu navracet se na místo činu za účelem sledování policejní práce
	Obvykle nejeví příliš velký zájem o své činy v médiích	Obvykle má veliký zájem o informace o svých činech v médiích
	Obvykle nejeví zájem o policii	Někdy se zajímá obecně o práci policie a chtěl by tam pracovat
	Může se stát, že po smrti kontaktuje rodinu oběti za účelem provokace či falešné lítosti	Může se stát, že po smrti kontaktuje policii za účelem provokace
	Někdy inklinuje k sektám se „self help programem“	Obvykle nevyhledává tematická společenství
Oběť	Obvykle preference submisivních obětí	Výběr podnícen aktuálními pohnutkami
	Někdy známá oběť, spíše však zcela spontánní útok na neznámou osobu	Obvykle zcela neznámá oběť (někdy delší dobu sledovaná)
	Obvykle spíše různorodá typologie obětí	Obvykle obdobná typologie obětí
Místo činu	Místo činu neuklízí a nechá vše po činu na svém místě	Místo činu nasvědčuje důkladné sebekontrolé
	Obvykle je zbraň nalezena na místě činu	Obvykle není zbraň nalezena
	Obvykle místo přepadení	Obvykle předem vyhlédnuté místo
Modus operandi	Tělo neskrývá a je objeveno na viditelném místě	Obvykle je tělo uklizeno
	Obvykle je tělo nalezeno na místě činu	Obvykle je tělo převezeno na jiné místo
	Tělo oběti obvykle vykazuje známky násilí v oblasti obličeje a hlavy	Tělo oběti obvykle vykazuje známky násilí na těle a končetinách

Abstrakt

V této diplomové práci jsem se zaměřila na metodu psychologického profilování pachatele. Psychologické profilování, či jednoduše profilování, je metoda, jejímž předmětem je analýza vzorců chování pachatele, které lze v trestném činu spatřovat. Na základě této analýzy se vypracovává deskriptivní model obsahující fyzické, psychologické a demografické znaky pravděpodobného pachatele. Jejím účelem je vypomoci v průběhu vyšetřování trestné činnosti, a to zejména v případě, kdy běžné kriminalistické postupy selhávají a objasnění případu, především zjištění totožnosti pachatele, se nedaří. Profilování do případu vnáší nový pohled na věc a též i podstatné informace, které by kriminalističtí experti jinak přehlédli, což může vést k úspěšnému vyřešení případu.

Cílem této práce je poskytnout čtenáři komplexní vhled do oblasti psychologického profilování pachatele a seznámit jej s psychologickými aspekty trestného činu znásilnění ve světle procesu profilování.

Práce je rozdělena do tří kapitol. V úvodní kapitole nejprve krátce vysvětlují podstatu psychologického profilování a jeho zařazení mezi vědecké obory. Poté se věnují terminologickému vymezení pojmu psychologické profilování a postupnému vývoji této metody v zahraničí i České republice. V závěrečných dvou podkapitolách uvádím výčet vhodných trestných činů pro profilování a požadavky na profilujícího odborníka.

Druhá kapitola je členěna na šest podkapitol, které pojednávají o samotném postupu tvorby psychologického profilu pachatele. Popořadě popisují jednotlivé fáze, na jejichž konci profilující odborník představuje finální obraz pravděpodobných psychických a fyzických vlastností hledaného pachatele. V jedné z podkapitol se zabývám efektivností sestavených profilů v kriminalistické praxi. V závěru druhé kapitoly věnuji pár řádků databázím využívaným při profilování a možnosti alternativního použití psychologického profilování.

Třetí a zároveň poslední kapitola je orientována na konkrétní využití této metody, a to v souvislosti s trestným činem znásilnění. Tato kapitola zahrnuje analýzu esenciálních poznatků sloužících profilujícímu expertovi pro tvorbu výsledného profilu pachatele znásilnění.

Cizojazyčné resumé

This diploma thesis focuses on the method of psychological profiling of an offender. Psychological profiling, or simply profiling, is a method aiming at an analysis of behavioural patterns of an offender which can be observed during crime investigation. The result of such analysis is a descriptive model of physical, psychological, and demographical features of the probable offender. Its purpose is to help the investigation of a crime mainly in the cases when the common criminological methods fail and there is little to no success shedding light on the crime – especially the criminal's identity. Profiling brings a new perspective and important information which could otherwise be overlooked by criminalists; a contribution that could lead to the crime being successfully solved.

The thesis is divided into three chapters. The first chapter briefly explains the nature of psychological profiling and its place in the scientific field. Next, the work deals with terminological definition of psychological profiling and its gradual development abroad as well as in Czech Republic. In the last two subchapters, there is a list of crimes appropriate for the method of profiling and requirements for a profiling expert.

The second chapter is divided into six subchapters concerned with the process of creating the psychological profile of an offender. The individual steps are described, the final one being a profiling expert presenting a complete picture of probable psychological and physiological characteristics of a wanted offender. One of the subchapters deals with the effectiveness of the created profiles in criminological practice.

The third, which is the last, chapter focuses on specific use of this method in investigation of rape crimes. This chapter includes an analysis of essential findings that are used by the profiling expert to create a profile of the rapist.

NÁZEV DIPLOMOVÉ PRÁCE V ANGLICKÉM JAZYCE

Psychological Profiling of an Offender

KLÍČOVÁ SLOVA

psychologické profilování, pachatel, znásilnění

KEY WORDS

psychological profiling, offender, rape